

Estlands-nytt

Utgitt av Norsk-estisk forening

Presidentvalget overstått

Av Jostein Langmyr

Estiske media har de siste månedene flittig beskjeftiget seg med presidentkandidater og presidentvalg. Om vi bare fulgte overflatisk med, kunne vi trodd at det estiske statsoverhodet satt med en enorm makt og at nasjonen sto på hodet av iver etter å finne den beste personen til embetet. Imidlertid er det også i denne saken sørgelig stor avstand mellom politikerne og folket. Presseoppslagene står derfor ikke i forhold til lesernes interesse for politikk.

→ 4

Estlands nyvalgte president, Toomas Hendrik Ilves.

(foto: Elmo Riig/Sakala)

Saatse – bygda bak støvelen

Tekst og foto ved Øyvind Rangøy

Ved sørenden av Peipsi-sjøen, nær den russiske grensa, ligg Värška, kjent mellom anna for mineralvatnproduksjon. Lenger sør har dei fleste estarar aldri vore. Men det går faktisk buss heilt frå Tallinn og sør til Saatse, ei lita bygd med eit hundretals innbyggjarar 17 kilometer med grusveg sør for Värška. Øyvind Rangøy var ei veke i Saatse i samband med dialektpraksis i regi av universitetet i Tartu og fekk innblikk i eit lokalsamfunn som har opplevd kva det vil seie å bli ein utkant.

→ 12

Bronsesoldaten 9
Nadjas redning kom fra Oppdal . . . 22

Bok om estiske kvinnskjehner 36
Norske frontkjemparar i Estland . . . 48

Estlands-nytt

Allment tidsskrift for Estlands-interesserte

Utgiver: Norsk-estisk forening

Redaksjon: Øyvind Rangøy, Kuu 39-64, EE 50104 TARTU,

tlf. + 372 747 2624, e-post: rangoy@online.no

Turid Farbregd, Granvägen 14 A 36, FI - 00270 HELSINGFORS,

tlf. +358 9 477 1488, e-post: turid.farbregd@kolumbus.fi

Else-Jannike Kuum, Vækero terr. 10 B, 0282 OSLO, tlf. priv.: 22 50 63 86.

Vignetter: Asko Künnap, Zoom

Ombrekking og trykking: AS Reusner, Lõuka 10, EE 13521 TALLINN,

tlf. +372 6115 530, faks +372 6115 531, info@reusner.ee

Redaksjonen avsluttet 25.9.2006. Stoff til neste nummer må være redaksjonen i hende seinst 10.1.2007. Sendes per e-post til redaksjonen, se adressene ovenfor.

Annonsepriser: 1/1 side kr 1 200, 1/2 side kr 600 og 1/4 side kr 400, tillegg for farger.

Av innholdet

Presidentvalget overstått	1	Buskerud og Pärnu i 15 år	30
Saatse – bygda bak støvelen	1	Flagg- og merkedager 5	34
Bronsesoldaten	9	Estisk sankthansfeiring i Oslo	35
Schengen-tilslutning utsatt	16	Bok om estiske kvinneskjebner	36
Køer foran portene til Russland	17	Finale i Ibsen-konkurransen	39
Nikolai mellom grensene	18	Estiske verdensmestere i Beijing	41
Nadjas redning fra Oppdal	22	Estiskkursene i gang igjen	46
Skipsrute siden 1837	27	Norske frontkjempere i Estland	48

Slik redaksjonen ser det

Vi takker igjen for bidragene. Frilansjournalisten Odd Helge Brugrand viser i en fengslende reportasje hvor viktig norsk hjelpearbeid kan være. Og sjakkspalten festner seg, for Erik Rosendahl lar oss igjen få del i kunnskapene sine om hvordan den edle sjakkidretten blir dyrket i Estland. Rapporter som Øivind Thomassens fra Buskerud setter vi overmåte stor pris på.

Det er mer enn nok å skrive om. Spørsmålet er bare: Hvem gjør det? Og når? Hvor lenge har vi i redaksjonen nerver til å vente på bidrag? Vi sitter kanskje på stoff som skal ut innen en viss frist. Eller vi har avtale med trykkeriet om en bestemt trykkedato. I evighetens perspektiv er dette uvesentligheter. Redaksjonen investerer likevel all sin fritid for å bli ferdig med alt sammen. Fint om bidragene kommer i god tid!

I vår foranderlige verden risikerer vi til tross for all møyne at det vi skriver er forandret før leserne får tidsskriftet, og så går det flere måneder før den nye situasjonen kan bli formidlet. Liknende ting skjer for andre også. Det ble først offisielt annonsert at når Bush besøker Estland i november, skal han treffe president Rüütel og statsminister Ansip. Dette ble neste dag korrigert til: presidenten og statsministeren. For det er ingen gitt å si to måneder i forveien hvem som innehar embetene i november. Imidlertid kan dere som vil skrive i Estlands-nytt fortsatt være sikre på at adressene til redaksjonen er de som står øverst på denne siden.

Estisk aften

Medlemsmøte sammen med Foreningen Norden Oslo.

VELKOMMEN TIL ESTISK AFTEN!

Tid: 25. oktober klokka 18.30.

Sted: Harbitzalleen 24, Skøyen

Adkomst: trikk nr. 13 til Abbediengen

eller ti minutters gange fra togstasjonen på Skøyen

Politi på arbeidsplassen

Både norske og estiske aviser slo stort opp politiaksjonen mot estiske arbeidere på Uvdal Alpinsenter i september. Det er jo sjelden å oppleve at politiet går mannsterkt til aksjon på en byggeplass. Attpåtil var det organisert busstransport for å få arbeidsfolkene fra Baltikum ut av Norge. En stor gruppe søkte nattely på Sentralbanestasjonen i Oslo før de kunne reise hjem til sine respektive land. Estlands ambassade måtte trå til med assistanse. Sinte arbeidere mente de ikke hadde fått sin lønn, og sinte oppdragsgivere var ikke fornøyd med jobben. Kan det være en estisk formidler eller en norsk arbeidsgiver som ønsker å tjene penger på rask bygging og lave utbetalinger? Uansett hvem som har rett i denne saken: Vi håper det ikke skjer igjen.

Estland har nettopp valgt ny president. Vi ønsker nasjonen og Toomas Hendrik Ilves til lykke med valget. Den tredje president etter at selvstendigheten ble gjenopprettet, tiltrer i en periode der fortsatt økonomisk vekst og integrasjon i det europeiske fellesskapet er blant de store utfordringene.

Det er med glede vi i dette Estlands-nytt kan gi omtale av den ferske boken *Carrying Linda's Stones* (s. 36). Det er viktig at det fortsatt blir forsket på hvordan mennesker blir påvirket av krig og okkupasjon. I denne boken finner vi enkeltmenneskers historier – fortalt av estiske kvinner som er blitt deportert, har flyktet eller blitt tilbake i et okkupert fedreland. Vi møter kvinneskjebner, ser hvordan historiens hendelser formet deres liv.

Språkkursene våre går sin gang, onsdager for nybegynnere og tirsdager for viderekomne (s. 46). Det er fortsatt vanskelig og fortsatt veldig moro. Samarbeidet med Foreningen Norden er givende for alle parter. Nå planlegger vi medlemsmøte med temaet "Estisk aften" sammen med Foreningen Norden Oslo 25. oktober. Der regner vi med å se mange av medlemmene fra Østlandsområdet (se øverst på siden).

Vi i styret organiserer gjerne estiske temakvelder rundt om i landet. Klarer noen av medlemmene å samle gruppe på 20–30 personer, skal vi skaffe foredragsholder. Det er med på å skape aktivitet og forhåpentligvis flere medlemmer, noe vi er avhengig av for å drive en forening.

Else-Jannike Kuum

fra side 1 Presidentvalget ...

Vi har fulgt med i estisk politikk og samfunnsliv i en del år. Maken til det som nå har gått for seg de siste månedene, har vi aldri tidligere sett. Det har vært en oppvisning i skittkasting, mistenkeliggjøring og primitiv demagogi. Dette er egnet til å skape sensasjon og overskrifter. Pressen har kanskje vært noenlunde upartisk – like mye skitt i alle retninger. Særlig spaltister og innsendere har vært temmelig rabiater. Det har vært så mye oppstyr rundt president **Arnold Rüütel** (78) at han klaget flere ganger offentlig over den psykoterroren han ble utsatt for. Normalt er det et klokt trekk å drøye med å offentliggjøre kandidaturen, og Rüütel ventet i det lengste før han sto fram som Folkeforbundets presidentkandidat – det samme partiet som han selv hadde ledet tidligere. Dette partiet, nå ledet av **Villu Reiljan**, har i fem år regnet seg som seierherren i forrige presidentvalg. Rüütel er deres mann, og de skulle sammen med Senterpartiet og **Edgar Savisaar** sørge for at han sitter i presidentslottet fem år til.

Fluer til elefanter

Mens noen ville nølt med å angripe landets president, kunne de i stedet gå til stormløp mot Rüütel som presidentkandidat. Et yndet tema var å bevise at han var alderdomssvekket. Fysisk gikk det ikke, for han er i fin-fin form og opptrer til stadighet i spissen for hele opptog av stavgående mosjonister. Psykisk svekkelse syntes lettere å påvise, selv om fluer ble gjort til elefanter.

Etter hvert som det utkrystalliserte seg to motkandidater til Rüütel, **Ene Ergma**

(62) og **Toomas Hendrik Ilves** (54), ble nok Ilves oppfattet som Rüütels virkelige alternativ og derfor hovedmotstander. Angriperne endevendte alt de kunne finne både om Ilves selv, om virksomheten hans, og om familien hans. Blant annet har han måttet flytte mora ut av landet en tid for å skåne henne. Men som Ilves kommenterte: Det er ikke presidentens oppgave å forsvare seg selv, han skal forsvare landets borgere.

Mye Rüütel-reklame

Estland hadde i august vært selvstendig i 15 år, og jubileet ble grundig feiret. Mange arrangementer, radio- og fjernsynsprogrammer, avisartikler osv. har minnet oss om fosforkrigen, den syngende revolusjonen, kunstnerorganisasjonenes april møte og andre hendelser som førte fram til Estlands løsrivelse fra Sovjetunionen.

Og ja, det er ikke til å komme utenom: Samlet har dette vært massiv reklame for presidentkandidat Arnold Rüütel som spilte en sentral rolle i det dramatiske spillet. De to andre deltakerne i presidentvalgfinalen er ikke med på det bildet.

Ene Ergma kom saktens opprinnelig fra Rakvere øst for Tallinn, men utdannet seg til astrofysiker i Moskva og drev viten-

foto: Sille Annuk/Postimees

Ene Ergma – sterk presidentkandidat, men Estland er enda ikke modent for et kvinnelig statsoverhode.

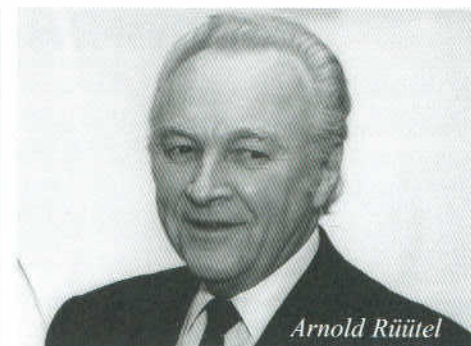
skapelig arbeid i Sovjets hovedstad i mange år før hun tok imot et professorat i Tartu.

Toomas Hendrik Ilves er født i Stockholm av estiske foreldre og utdannet i USA. Det blir brukt som innvending mot Ilves at han ikke snakker russisk. Verre for estiske nasjonalister er det at han av og til snubler litt i den estiske grammatikken. I engelsk er han derimot fullbefaren. Innsatsen hans som Estlands ambassadør til USA og Kanada, og siden som utenriksminister, var av uvurderlig betydning i de viktige 1990-åra da landet skulle finne plassen sin blant verdens frie nasjoner.

Om Rüütel var sterkt delaktig da det gjaldt å få Estland ut av Sovjet, så var Ilves en sentral aktør da hovedsaken var å slippe inn i Nato og i EU. I storparten av den russisktalende befolkningen får ingen av de to kandidatene plusspoeng nettopp for disse tingene. Rüütel er tydeligvis tilgitt. Han er vår mann, synes russerne. Han er den eneste presidenten i Baltikum som ikke er USA-stemt, heter det. Både Latvias president, **Vaira Vike-Freiberga**, og Litauens president, **Valdas Adamkus**, dukket opp som hjemvendte eksilbaltene fra den andre sida av Atlanteren da Sovjet raknet. Nå har USA sendt Ilves for å overta i Estland, tror mange russere.

Sosialist som samler de borgerlige

Ilves er medlem av det lille sosialdemokratiske partiet, men da det ble holdt valg til europaparlamentet sommeren 2004, utløste han rene stemmeskredet i Estland. Han nyter en popularitet som ikke følger partiskillene, så hele tre partier utpekte Ilves til sin presidentkandidat, og snart stilte også det fjerde partiet opp i rekkene – tre borgerlige partier i tillegg til hans eget sosialdemokratiske. Dette skulle en trodd hadde stor betydning ettersom en president skal være samlende for nasjonen. Men Estland virket før presidentvalget mer splittet enn noen gang. For det det egentlig gjaldt, var ikke presidentembedet. Det var bare en forpostfekting, en innledende

Arnold Rüütel

krigsmanøver før parlamentsvalget til våren som Senterpartiets leder, **Edgar Savisaar**, håper endelig skal innbringe ham den statsministerposisjonen han har strebet etter i årevis. Og mens konstellasjonen i presidentvalget 2006 langt på vei ble for eller mot Rüütel, vil den i parlamentsvalget i mars bli den samme som for fire år siden: for eller mot Edgar Savisaar.

Valgresultatet

Hvordan gikk det så denne gangen? Det ble registrert 345 tilstedeværende valgmenn i nasjonalteateret Estonia 23. september. Av disse stemte 174 på Toomas Hendrik Ilves og 162 på Arnold Rüütel. I tillegg var det 9 blanke eller forkastete stemmesedler. Seieren for Ilves blir mindre om vi uttrykker det på en annen måte: Det var 171 som ikke stemte på ham. Om bare to valgmenn til hadde latt være å stemme på Ilves og i stedet stemt Rüütel eller stemt blankt, så ville ikke Ilves hatt det nødvendige flertallet. Og slik kunne det vært. To kommuner sendte to valgmenn hver fordi de ikke klarte å komme til enighet. Valgkommissjonen godkjente de to som var utpekt først, og de var Ilves-tilhengere. Nå vil Rüütel-tilhengerne gå til riksretten med klagen på avgjørelsen. Det fører neppe fram.

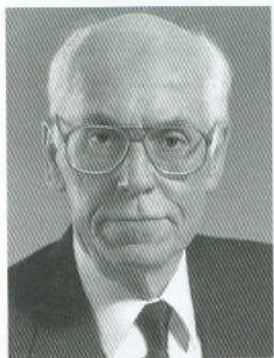
Hva blir annerledes med Ilves? Den nye presidenten kommer til å legge større vekt på utenrikspolitikken og på Estlands plass i det internasjonale samfunnet. Innenlands vil han forsøke å være holdningsskaper og etikkens vokter. (23.9.06)

Presidenten i Estland

Av Jostein Langmyr

Presidenten har for det meste representasjonsoppgaver, men han skal også utnevne høye embetsmenn og underskrive nye lover.

Han blir valgt for en femårsperiode. Det er en nedre aldersgrense på 40 år, men foreløpig ingen øvre grense.

Lennart Meri.

Ifølge grunnloven skal *Riigikogu* (nasjonalforsamlingen) velge president. Det har lyktes bare én gang – i 1992 da det var spesielle regler for valget: Først hadde folket anledning til å stemme, men da ingen av kandidatene fikk minst 50 % av stemmene, gikk avgjørelsen videre til nasjonalforsamlingen. Den valgte **Lennart Meri**, som fikk Estland tilbake på verdenskartet. Nasjonalforsamlingen klarte likevel ikke å samle to tredjedels flertall bak gjenvalget, og valgmanskollegiet måtte sette seg i sving i 1996. Siden mislyktes parlamentet både i 2001 og nå igjen i 2006.

Hvem velger?

Valgmanskollegiet består av de 101 parlamentsmedlemmene og 246 representanter for kommunene. Tallinn har 10 utsendinger, Tartu 4, og sju andre byer sender 2 representanter hver. Resten av kommunene har én representant hver i elektoratet. Disse er i prinsippet utpekt av kommunestyret. Egentlig skulle de da speile det partipolitiske maktforholdet i kommunen, men særlig små kommuner kan være preget av lokale valglistes uten sammenheng med de rikspolitiske partiene. Ja, det forekommer til og med at det blir trukket lodd om hvem som skal dra til presidentvalget. Alle de 10 ut-

sendingene fra Tallinn kommer fra Senterpartiet og Folkeforbundet, selv om disse partiene ved lokalvalget bare fikk ca. 40 % av stemmene i hovedstaden.

Mange tallinnboere er bitre og føler seg uten epresentasjon, samtidig som russerne i hovedstaden fikk full uttelling. En stor del av dem er ikke engang estiske statsborgere, men de får ifølge europeisk praksis stemme i lokale valg og kan dermed indirekte få avgjørende betydning for utfallet av presidentvalget – noe lovgiverne absolutt ikke klarte å forutse da de skrev paragrafene. Majoriteten av russerne vil ha **Rüütel** på presidentslottet.

Hvem avgjør?

Mens det i parlamentet må være kvalifisert flertall – minst 68 av 101 representanter, rekker det i valgmanskollegiet med simpelt flertall – minst halvparten av stemmene. Hvis to kandidater står noenlunde likt, kan noen få blanke stemmer velte valget hvis de kommer på vippen. De blanke stemmene må telles og kan avgjøre at ingen får stemmemajoritet.

Om ingen kandidat får nødvendig støtte av valgmennene, blir ballen på nytt spilt over til *Riigikogu*. I teorien kan valget bli sendt fram og tilbake mellom de to instansene i det uendelige. Og så lenge det ikke er valgt ny president, fortsetter den gamle i embetet.

Medlemmer av forsamlingen som i sin tid utarbeidet Estlands lover, innrømmer at valgreglene ble spesiallaget for å hindre at **Arnold Rüütel** ble valgt i 1992. Det lyktes. De kløktige planene som den lovgivende forsamlingen la for framtidige presidentvalg, kan komme til å fikse en ny periode for **Rüütel**, selv om meningsmålingene viser nesten 65–70 % støtte til **Toomas Hendrik Ilves** ute i folket. Når valget er over, bør loven revideres. Så underlig som det høres, er loven en av demokratiets hindringer i Estland. (22.9.06)

Enklare partikart

Fedrelandsforbundet og Res Publica, to av partia på hogresida i estisk politikk, vedtok i april å gå saman. I høve til den korte estiske sjølvstendetida kan ein seia at Fedrelandsforbundet har ei lang historie, medan Res Publica kom som ein komet ved valet i 2003. Til saman har dei to partia no 32 av 101 representantar i *Riigikogu*, men meningsmålingane lovar ikkje godt for Res Publica. Faktisk såg det ei tid ut som dei risikerte å hamna under sperregrensa ved kommande val.

Res Publica var i fjor aktivt for å få til ei samanslåing med det ultraliberale Reformpartiet som er partiet til noverande statsminister **Andrus Ansip**.

I midten av august skreiv Senterpartiet og Folkeforbundet under på ein samarbeidsavtale med to hovudsaker: 1) få **Arnold Rüütel** attvald til president og 2) få **Edgar Savisaar** til statsminister. I avtalen er dette siste uttrykt på ein annan måte, men intensjonen er klar for alle. Avtalen inneheld òg ein del programsaker som skal gjera livet lettare for småkårsfolk. Ei omfordeling av

resurssane skal skje ved at det blir innført progressiv skatt slik at dei rike betaler ein større del av samfunnsutgiftene.

Semja er så stor mellom dei to partileiarane, **Edgar Savisaar** og **Villu Reiljan**, at ei samanslåing av partia deira vil vera naturleg. Førebels utgjer dei ei massiv blokk i estisk politikk.

Særleg Savisaar har bitre erfaringar med avhopp, så han held stramme taumar. Kor sterk partidisiplinen er, kunne ein sjå ved boikotten av presidentvalet i *Riigikogu* i august. Savisaar og Reiljan hadde sagt i førevegen at deira representantar ikkje deltek i valet. Slik gjekk det. Det vart "samrøystes vedteke" i partigruppene om morgonen same dagen som valet skulle skje. Slik var det like eins då sovjetregimet stod ved lag: ideologane sa kva som trongst og røystingane etterpå var samrøystes uttrykk for folkeviljen.

Alle dei sosiale programpunkta i felleserklæringa frå ringrevane Savisaar og Reiljan gjer det vanskeleg for det vesle sosialdemokratiske partiet å profilera seg.

8. UDVISSED

Korrespondent, 15. august 2006. AV. A. A. A.

Tema isiklik autoriteet ning lugupeetavus on see, mis erakondi ohjes hoiab.

Suur rahasadu tulekul!

Ideaalne tulemus

President Rüütel käendab Keskerakonna ja Rahvaliidu kokkulepet

Kokkulepe loomiseks

Kokkulepamine ja Rahvaliidu

Savisaar, Rüütel og Reiljan. Avisa Öhtuleht 16. august.

Det nyttar lite å vera ærleg og oppriktig i eit politisk landskap der folk stemmer på dei listige maktstrevarene. I sak er sosialdemokratane stort sett samde med blokkerklæringa til dei to, og i parlamentet vil det ikkje gå an å motarbeida eigne program-saker. Alternativa er dermed anten å bli ein ufrivillig støttespelar for dei to luringane, eller like ufrivillig å måtta gå saman med høgrepertia og dei nyliberale i motstanden mot blokka. (olm 29.8.06)

Estlandisering

Ordet finlandisering ble brukt om Finland i siste del av Sovjetunionens eksistens. Det innebar at Finland bare var tilsynelatende selvstendig. I realiteten ble avgjørelsene tatt i Moskva. Hver finsk politiker i toppsjiktet hadde sin *kotiryssä* (hjemmerusser), det var som regel en KGB-mann ansatt ved sovjetambassaden i Helsingfors. I finske valgkamper kunne politikerne slå det 'russiske kortet' i bordet. Det ville si å la det skinne igjennom at "Russerne foretrekker meg!" Den som hadde de beste kremlikontaktene sto sterkst.

Finland er nå blitt svært så fritt og fritt-talende og kanskje den flinkeste i EU-klas-sen. Ordet finlandisering er i ferd med å bli glemt. Likevel ikke mer enn at et nytt ord bygd over samme modell står klar til å sprette fram: estlandisering!

Den sterkeste mannen i estisk politikk er **Edgar Savisaar**, leder for Senterpartiet og finansminister i den nåværende regjeringskoalisjonen. Savisaar og partifellene hans kommer stadig med utspill som vekker harme blant esterne og begeistring blant rus-serne. Dette har gjort ham til russernes mann og partiet til russernes parti. Og som den store lederen for russerne i Estland, er det vel naturlig at han relativt ofte drar på besøk til Moskva, og inviterer russiske toppfolk til Tallinn?

Den ferske samarbeidsavtalen mellom Senterpartiet ved Edgar Savisaar og Folkeforbundet ved miljøvernminister **Villu**

Reiljan tar også opp forholdet til Russland. Grenseavtalen må reforhandles og Estland må fjerne alt som på noen måte lar det komme fram at Estland var en selvstendig nasjon som ble okkupert for et halvt århundre, eller at Estland og Sovjet faktisk hadde en grenseavtale.

Til glede for russerne skal symbolet for Estlands tap av friheten – bronsesoldaten i Tallinn – beholde plassen sin, mener kumpanene som sikter seg inn på parlaments-valget til våren.

Og senterpartiordføreren i Narva på grensen til Russland, går inn for å reise en statue for keiser Peter den store. Det vil også glede russerne, men de som har greie på historie, sammenlikner det med at det skulle bli reist en statue for **Napoleon** i Moskva. Normalt reiser en statuer for sine helter og befriere, ikke for erobrere og okkupanter! (jl 29.8.06)

Nye grenseforhandlinger?

Russland foreslo 28. august overfor Estland å gjenoppta forhandlingene for å få en grenseavtale mellom de to. Det kan vel ikke overraske at innholdet i den russiske noten fortonet seg nesten som det skulle være tatt rett ut av samarbeidsavtalen som samme måned var inngått mellom russerfrierne, partilederne **Edgar Savisaar** og **Villu Reiljan**. Der går de to inn for nye forhandlinger med russerne og mener at de skal oppnå resultater ved å ta ut alle hentydninger til den historiske bakgrunnen, slik som freden i Tartu 1920.

Den grenseavtalen som ble underskrevet i Moskva av utenriksministrene **Sergej Lavrov** og **Urmaz Paet** i mai 2005, er bare ratifisert av Estland. Russland krever reforhandling og har satt som forhåndskrav at en avtale ikke skal inneholde noen hentydning til historiske forhold mellom Estland og Russland. Savisaars parti har vennskapsavtale med **Vladimir Putins** parti, så det er vel naturlig og ventet at de fører felles politikk. (jl 29.8.06)

Bronsesoldaten

Av Ola L. Moe

Temmeleg midt i Tallinn står det eit minnesmerke forma som ein soldat støypt i bronse. Han vart oppsett 1947 og har sovjetisk uniform, men han er laga av ein estisk kunstnar, og ein estar var modell. Nesten 130 politifolk stod vakt ved soldaten 27. mai i år. Den viktigaste oppgåva deira gjekk ut på å hindra samanstøytar mellom etniske folkegrupper, som det heitte. I praksis ville det seia ekstreme estarar og russarar.

Russarar hadde okkupert heile området langs nasjonalbiblioteket, dei vifta med blomar for å visa kor fredelegsinna dei var. Imot dei stod estarar oppmarsjerte. Dei bar estiske flagg for å visa at dei var i Estland og at det ikkje må vera nokon stad på estisk jord der det estiske flagget er forbode.

Krigen ikkje slutt

Dette hadde samanheng med at 9. mai var det masse russarar ved bronsesoldaten, ikkje berre dei gamle veteranane, men lågare gjennomsnittsalder enn tidlegare år. Dei bar russiske flagg og var svært russisksinna. Så dukka det opp ein del estarar med estiske flagg. Situasjonen var i ferd med å bli kritisk då politiet kom til stades og fjerna både estarar og flagg. Rundt omkring i landet tok mange estarar seg nær av dette, så politiet stod fram med forklaring om at det er ikkje forbode å bera estisk flagg, men flaggberarane var alkoholpåverka, kort sagt fulle, så det var omsynet til gateorden som gjorde at dei vart plukka opp og frakta vekk i politibil.

Seinare i mai vart soldaten overmåla med estiske fargar to gonger. Etter den første gongen mobiliserte russarane via tekstmeldingar og jungeltelegraf, og russaraktivistane byrja stå vakt frå seks om kvelden til seks om morgonen. Men dei som klinte måling fann ein augneblink likevel. Etter andre overmålinga strekte politiet blåkvite band og markerte heile parken. Det skulle

Den omstridde bronsesoldaten på Tõnismägi i Tallinn. (foto: tf)

øg halda borte slike som **Jüri Liim** (65). Han hadde i to ulike fjernsynsintervju sagt at han ville sprengja bronsesoldaten i lufta. I eit rettsleg etterspel vart han i september dømd til å betala 25 300 eek i bot for å brote den offentlege orden med trugsmål. Ettersom pensjonistar ikkje har så mykje å rutta med, skulle han få lov til å betala bota i avdrag over ti månader.

Før soldaten vart støypt i bronse, vart det på prøve sett opp ein trefigur som to estiske skulejenter med ei sjølvлага bombe sprengde i lufta 8. mai 1946. Dei vart arresterte åtte dagar seinare. Den eine av dei, **Aili Jõgi** (75), slapp ikkje heim frå Sibir før i 1971. Ho undrar seg over at situasjonen er den same i dag: dynamitt er det einaste midlet om ein vil ha vekk sovjetmonumenta.

Det er relativt få gjenlevande krigsveteranar. Dei er berre så godt synlege, for når dei dreg til monumentet, set dei på seg alle medaljane så dei ser ut som overpynta jule-

tre. Det er dei yngre som etter kvart har kome i fleirtal. Frå russiske skular og barnehagar både i Tallinn og lenger borte frå, blir det arrangert ekskursjonar til bronsesoldaten på visse dagar, og livet på Tõnismägi kan då karakteriserast som livlige festivalar der det blir vifta med både sovjetiske og russiske flagg.

Frigjering eller okkupasjon?

Sperrebandet i blått og kvitt som politiet strekte i mai rundt heile parken med bronsesoldaten, vart i september skifta ut med eit provisorisk metallgjerde av det slaget som blir sett opp rundt anleggsplassar. Politiet ville vera føre var og gjorde det klart at dei ikkje sleppte nokon innanfor. Det vart òg kunngjort trafikkrestriksjonar rundt parken i nesten to døger 21.–23.9. Innanfor dette tidsrommet ligg 22. september. Russarane har hatt for vane saman med bronsesoldaten å feira det dei oppfattar som den sovjetiske frigjeringa av Tallinn i 1944. For estarane er dette igjen ein provokasjon, og faren for samanstøytar mellom estarar og russarar er stor.

Moskva blandar seg inn

Ein statue på kyrkjegarden reist for fridoms-kjemparane i 1918 vart i mellomtida tilgrisa med hakekrossar osv. Det var ikkje vanskeleg å skjønna at det var eit russisk motslag mot estiske symbol. Ei tid såg det

alvorleg ut for den indre freden i landet. Hadde det ikkje vorte sommar og ferie som spreidde stribukkane, er det ikkje godt å vita korleis det heile ville ha utvikla seg. Mange av dei som hadde opplevd sovjetveldet og hadde forstand til å frykta, var alvorleg redde. Ikkje vart situasjonen betre av at dei politiske leiarane i Moskva tykte dei hadde grunn til å uttala seg om undertrykkinga av landsmenne i Estland. Jamvel den russiske visehandelsministeren på arbeidsbesøk i Tallinn uttalte

seg i saka. Dersom soldaten vart fint medfaren, ville handelen med Russland gli mykje betre, let han estarane forstå.

No har bronsesoldaten hatt konstant vakt i fleire månader. Mange spør seg om det er fornuftig bruk av politiet som kjempar med underbemanning. Og alt i eitt kjem politikarane med patentløysingar som viser kva grupper i folket det eine eller andre partiet frir til.

Mange ulike syn

President **Arnold Rüütel** vil danna kommisjon. Det kunne kanskje hjelpa litt, for kommisjonar arbeider normalt langsamt. Når den har arbeidd nokre år, kan dei fleste ha gløymt striden. Men kven skulle sitja i kommisjonen? Det opnar opp for ein annan fare. Å kalla inn representantar for ulike ekstreme grupper vil liksom vera å gje dei godkjenning.

Dei to partileiarane som satsar mest på dei russiskspråklege innbyggjarane ved komande val, **Edgar Savisaar** og **Villu Reiljan**, hevdar at minnesmerket må få stå der det er. Mange menneske (les: russarar) har for vane å samla seg kring bronsesoldaten til visse tider. Det kan ikkje vera noko gale i det? Eigentleg skjønar estarane sorga til russarane og det som for desse er forbunde med minnesmerket: dei tunge tapa i krigen mot fascismen og markeringa av

sigeren. Men dei estiske tapa har ikkje gått opp for russarane, dette at dei estiske tapa var noko anna enn dei sovjetiske og at sovjetisk siger var estisk nederlag.

Villu Reiljan, den slu reven, foreslo arkeologiske utgravingar for å finna ut kven og kva som er gravlagd i haugen under bronsesoldaten. Utgravingane ville gjera det nødvendig å gjerda inn området så arkeologane kunne arbeida i fred. Samtidig ville desse gjerda hindra folkesamlingar og samanstøytar.

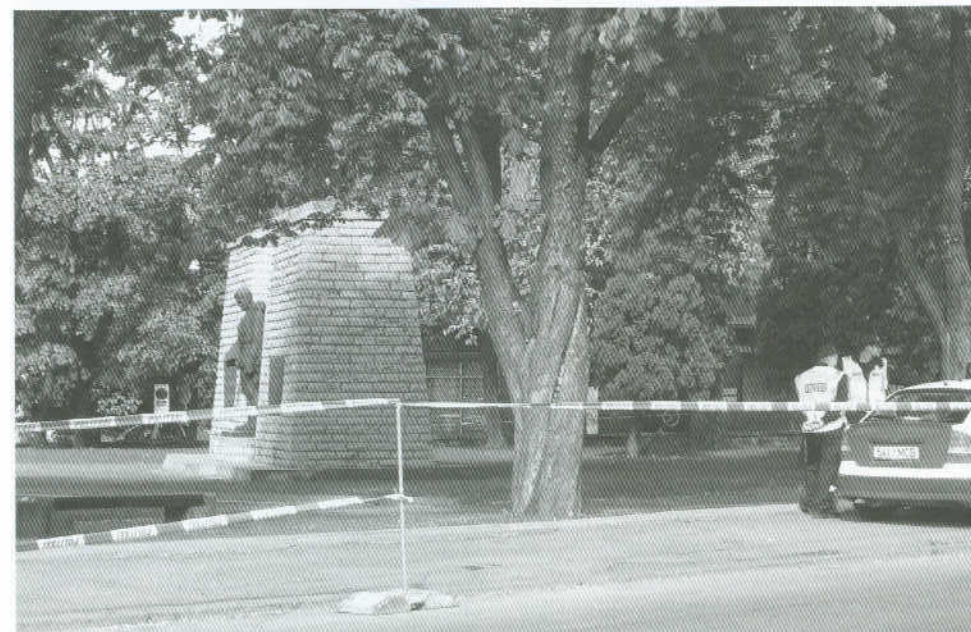
Statsminister **Andrus Ansip** vil ha statuen fjerna, t.d. flytta til gravlunden saman med dei beina som eventuelt ligg i haugen. Den naturlege staden for gravlegging er gravlunden, og eit minnesmerke for døde folk er òg gravlunden. Ein kan ikkje tolerera at det midt i byen står eit minnesmerke for okkupasjonen, hevdar han. Reformpartiet hans gjekk i sommar fram mange prosent på grunn av den resolute haldninga.

Kunstnaren **Urmäs Viik** var ein av mange som tenkte ut løysingar. Han foreslo at spesifikke nasjonale kjenneteikn skulle

fjernast. Så innfløkt er estisk historie at berre ein einaste bronseman er for lite. I staden kunne ein laga fire like statuar. Dei skulle symbolisera estaren som kjempa i den sovjetiske, den tyske og den finske hæren og dessutan som skogsbror i motstandsrørsla. Etter denne mangedoblinga kunne heile gjengen setjast på museum.

Kunstverket og modellen

Biletkunstnaren **Enn Roos** som skapte bronsesoldaten, skal ha hatt den legenda-riske brytaren og doble olympiavinnaren frå 1936, **Kristjan Palusalu** (1908–87), som modell. Dotter hans, **Helle Palusalu**, har stått fram med forslag om å overta statuen. Ho minnest faren fortalde at han stod modell. Han hadde fått beskjed av kunstnaren om å sjå trist ut, så derfor tenkte han på korpskameratane som vart att i Sibir. Samtidig ville ikkje kunstnaren at det skulle vera direkte mogleg å kjenna att Pajusalu, så han tok delvis andletsdraga til ein ung assistent, og arkitekten for monumentet, **Arnold Alas**. (20.9.06)

Politiet har sidan i mai halde vakt ved krigsminnesmerket i Tallinn sentrum. (foto: ØR)

frå side 1 Saatse – bygda bak støvelen

Det er ikkje det mest utprega turistmålet vi skal bli kjent med denne gongen. Ei av oppgåvene vi utførte for universitetet var ei

spørjeundersøking om kva innbyggjarene meinte om lokale tilhøve, kommunepolitikk og språkstode. I denne samanhengen spurde eg òg så å seie alle i bygda kva dei meinte om turistar i området. Alle var svært positive til turisme, dei ser berre ikkje så mykje av slike ting. Ein og annan finnen hadde visst sykla forbi, fekk eg vite. Og i Saatse sentrum hender det at folk ser ukjende bilar. Saatse har eit stort bygdemuseum som blir gjenopna neste år, då kan det òle vere verd turen.

Kvifor er det så lite framandfolk å sjå her? Den humpete grusvegen har skulda, trur mange. Byfolk blir skremde når dei ser ein veg som støvar, får eg høyre. Eit lag asfalt hadde nok gjort seg.

Saatse-støvelen

Ein annan teori har **Maimu Kurg** (40). Den driftige dama arbeider for postverket og leverer posten til alle i Saatse-området. Kvar dag køyrer ho gjennom den såkalla Saatse-støvelen og her har ho ofte sett framande bilar bremse og snu framfor dei russiske grensestolpane.

Vegen til Saatse går gjennom 800 meter Russland.

Før andre verdskrigen var alt estisk Petserimaa. Vegen gjekk gjennom Saatse og vidare ned til Petseri – og alt var Estland. Med sovjetokkupasjonen vart grensa mellom sovjetrepublikkane flytta inn i gamle Petserimaa, utan at det hadde praktiske følgjer, for alt var Sovjet. Konsekvensane viste seg då Estland gjenoppretta sjølvstendet i 1991, men utan å få att dei gamle Petserimaa-områda sine. Områdegrensa frå sovjetperioden vart ståande, og denne hadde ein stad gjort ein liten sving for å få med ein gard der det budde ein russar. Garden er fråflytt, men

Vegen til Saatse går nesten ein kilometer over russisk område med stopp forbode.

grenselinja går framleis rundt han. Og gjennom denne landsnippen, på form som ein Italia-støvel, går landevegen mellom Värskä og Saatse. Dei fleste vegane som vart avskorne av den nye grensa, er i dag stengde. Men her var det ikkje så enkelt, for dette er det einaste vegsambandet ned til dette vesle Saatse-samfunnet.

Utan visum

Russarane gjorde for ein del år sidan nokre halvhjarta forsøk på å stengje vegen, men sidan det ikkje fanst gode alternativ, enda det med ei stillteiande forståing mellom dei to landa om reglane. I dag er det lov å køyre eller sykle gjennom støvelen utan visum eller spesielt løyve. Derimot bør du ha med deg pass eller annan legitimasjon til ruti-

nekontrollar, grensevakta følgjer gjerne med kven som rører seg nær grensa. Sjølv om du er innoom russisk territorium, tolkar verken estisk eller russisk grensevakt det som grensekrenking så lenge du ikkje stoppar bilen eller set foten ned frå sykkelen. Ei punktering eller ein tom tank inne i støvelen skal du helst unngå, om du ikkje har lyst på ein tur til Pskov (estisk Pihkva), fortel dei lokale grensevaktene. Har du sans for ekstremturisme kunne det kanskje vore ein idé, skjemtar dei, men når du sit to veker og ser inn i den same veggen i Pskov, har du tid til å tenkje etter om det var verd det. Den vesle landsnippen mellom grendene Lutepää på den eine sida og Sesniki på den andre skal etter den underteikna, men ikkje ratifiserte, grenseavtalen tilfalle Estland i bytte mot nokre andre område. Dette er ei av dei få mindre justeringane av sovjetrepublikkgrensa som Estland og Russland har greidd å bli samde om. Men avtalen hjelper lite så lenge han ikkje er i kraft.

Omgitt av Russland

Ein kikk på kartet syner at same kva lei vi går frå Saatse, så støyter vi på Russland. Det er ikkje meir enn ein dryg kilometer frå midt i Saatse til næraste grensepasseringsstad. Der er det mogleg å kome seg over til Russland, men berre om du er anten russisk statsborgar eller estisk statsborgar med russisk visum. Med norsk pass må du finne deg i å ta turen rundt til Koidula, om

Grensepasseringsstaden blir snart stengd.

Kontrollinja mot Russland går så å seie rett bak bygdemuseet i Saatse.

du har aldri så mykje visum. I luftlinje er det godt under mila, men langs landevegen er det kring fire mil.

Dei lokale innbyggjarane kunne ei tid køyre bil over til Russland ved grensepasseringsstad Saatse. Det gjorde russarane slutt på for nokre år sidan, så no er det berre til fots eller med sykkel ein kjem seg over. Om mindre enn eitt år er det heilt slutt. Dei estiske grensevaktene, som til og med byr på kaffi inne på grensebusa og synest det er artig å prøve dei elektroniske apparata sine på eit norsk pass, fortel at russarane har tenkt å leggje ned passeringa på si side. Då er det lite hjelp i at estarane gjerne skulle halde det ope. Endå ein port til gamle Petserimaa blir stengt.

Hundre sjeler, kyrkje og butikk

Det er mindre enn 200 folkeregistrerte innbyggjarar att i Saatse. Men av dei folkeregistrerte er det mange russiske namn som ingen kjenner til. Ikkje eingong butikkdama som elles kjenner alle. Det ligg ei historie bak desse namna òg. Det har nemleg vore etableringsstøtte å få for dei som har vilja kome over frå russisk side av gamle Petserimaa for å slå seg ned på estisk støtte. Ein del har takka ja til tilbodet, flytt til Estland og folkeregistrert seg i dei rette områda – og deretter reist vidare til andre meir attraktive delar av Estland. I praksis ser det ikkje ut til å vere meir enn vel hund-

re personar i heile lokalmiljøet. Framleis har dei ei russisk-ortodoks kyrkje, og nokre eldre kvinner held i gang eit lite kor. Ikkje minst er den vesle butikken eit viktig senter i kvardagen.

Postdame og sosioarbeidar

Maimu er ikkje lenger tilsett i postverket. Eesti post fann på å seie opp alle landpost-boda sine og deretter tilby dei same jobben tilbake, men då som oppdragstakarar. Dermed er Maimu sjølvstendig næringsdrivande. Løna er ikkje dårlegare enn før om ho kjem godt ut av det med bilhald og andre kostnader, men ferie og anna slikt er det dårleg med. Skil ho ha vikar, må ho betale for det sjølv.

Maimu ser ikkje snevert på kva som er oppdraget hennar. Ho er ein av dei få som snakkar med alle i Saatse-området, og i praksis må ho ofte gjere slikt som ei heimhjelp eller ein sosioarbeidar ville hatt løn for å gjere.

Trass små ressursar har Maimu og mannen **Vladimir Kurg** (43), som arbeider i redningsstaten, bygd opp ein heim med alt dei treng. Og Maimu byr på ekte seto-mat, potet og sopp med rømme medan ho fortel. Ho har prøvd litt av kvart i livet, ho har landbruksrelatert høgare utdanning – men dei kunnskapane er det knapt nokon som har bruk for i den nye situasjonen. Skulle ho gjort karriere, måtte ho gjort det ein annan stad. Ho har berre ikkje lyst til å dra frå heimbygda, så ho står på. Reise litt rundt i verda kunne ho godt tenkt seg, men det får vente til ho blir pensjonist, seier ho.

Dotter til Maimu heiter **Katrin** og er 16 år gammal. Liksom foreldra er ho òg seto, og held på morsmålet. På skulen i Saatse var ho med i den frivillige interesseringen der dei las tekster på sør-estisk og sette opp lokale teaterstykke.

Telegrafisten på biblioteket

Det er stille i skulehuset i Saatse, sjølv til sommar å vere. Skulen er stengd inntil vidare, for det er ikkje nok elevar til å starte

opp nytt skuleår. Mange eldre sørgjer over at skulen blir ståande ubrukt. Kanskje er han ikkje stengd for alltid. Strategien er å halde huset i stand slik at det skal gå an å opne igjen om det blir nok elevar. Og ein viktig institusjon finst framleis i skulehuset, nemleg biblioteket. Der er **Linda Allas** (50) sjef, og ho fortel gjerne om bygdeliv

Linda Allas er telegrafistutdanna biblioteksjef i Saatse.

og anna på eit kultivert seto-mål. Ho er av dei som medvite held på det sør-estiske morsmålet sitt. Linda har drive med kommunikasjon før òg, for ho er utdanna telegrafist. Det reiste ho ein gong heilt til Tallinn for å bli.

Overdimensjonert gard

Det er ikkje enkelt å drive jordbruk i Saatse. I sovjettida var det eit stort statsbruk (sovkos) der, og driftsbygningane står framleis. Men det området som var marknad for produkta, ligg no på russisk side. Det er mindre enn ei mil til Petseri, men ni mil til Tartu.

Dei store sovkosbygningane er enormt overdimensjonerte for drifta i dag, trass i at det finst nesten 50 kyr der. Det er **Volli** og **Helju Mikitalo** (begge 56) som driv vidare restane etter statsbruket, og dei har framleis mjølkeproduksjon. Drifta er ikkje stor nok til å hindre at store jordbruksareal gror att.

Ein solstråle på hjul

Kvar dag køyrer **Heino Leming** (53) halvannan kilometer til butikken der han treffer folk. Og kvar kveld like langt tilbake – i rullestolen sin. Han er lam i føtene, men humøret er det ikkje noko gale med, og han slår gjerne av ein prat. Heino er eit døme på at det ikkje alltid er dei som har dei beste føresetnadene som held ut lengst. For Heino strålar av livsmot.

Tre km frå tapt barndomsheim

Midt i Saatse, rett ved kyrkjegarden og den flotte russisk-ortodokse kyrkja, bur **Anna Repän** (81). Bak huset har ho ein liten hage med frukt og bær, og til selskap har ho fleire små kattar. Men då eg spør om dette er barndomsheimen, forstår eg at det var eit vondt spørsmål å få. Ho har tårer i augo då ho fortel om heimen der ho budde heilt fram til nitti-talet. Den heimen ligg tre kilometer frå hagebenken vi sit på. Han har hamna på andre sida av kontrollinja. Anna er ikkje blid på russarane som i si tid flytta grensa, men først og fremst er det sorg ho kjenner. I byrjinga sneik ho seg over grensa nokre gonger, men no har vakthaldet på begge sider gjort det umogleg. Ho kunne skaffe seg visum, men sidan ho verken har levande eller gravlagde nære slektningar på andre sida, må ho betale 1500 estiske kro-

Det er god plass i dei store driftsbygningane etter statsbruket.

ner for søknaden. Det er uopnåeleg for ein pensjonist som treng pengane sårt til fyringsved og anna naudsynt. Ho veit kven som plukkar frukta i hagen på andre sida, men sjølv har ho ikkje glede av det.

Truleg ville det ikkje vore noka god oppleving å sjå att heimen ti år seinare, forfallen og plyndra som han sikkert er.

Estisk fjernsyn på rundtur

Det er 15 år sidan Estland fekk att sjølvstendet sitt, og i denne samanhengen reiser ETV rundt i landet og stiller spørsmålet: Var det eit slikt Estland vi ville ha? Tilfeldigvis var dei i Saatse samtidig med oss studentar på samlingsferd og vart med rundt ei stund då vi dreiv med spørjeundersøkinga vår. Spørsmålet dei stilte mana til ettertanke og fekk meg òg til å vurdere perspektivet mitt. Kva er det vi ser i ei bygd som slit med fråflytting? Ei bygd som har mist noko av fotfestet etter at kontakten med dei naturlege sentra har blitt borte?

Sterke menneske

Det er ikkje sosiale problem eg kjem til å hugse best i samband med Saatse. Javisst er det mest eldre folk der, og dei som ikkje er gamle, er ofte uføretrygda eller arbeidsledige. Men eg vil hugse kvardagsheltane, dei som held samfunnet i gang, trass alt. Og ikkje minst kulturarven som alle ber inne i seg, jamvel dei som ikkje har greidd overgangen til eit oppjaga karrieresamfunn. Eg vil hugse kloke, eldre kvinner som ikkje forstår seg på kommunepolitikk, men som veit å syngje songar med eldgamle tradisjonar. Og eg vil hugse ein redningsarbeidar, ei postdame, ein telegrafist på eit bibliotek, og ein modig mann i rullestol. Det er vel og bra å sjå på den enorme økonomiske veksten i dei store sentra i Estland og snakke om ein vellykka økonomisk overgang frå sovjetsystemet. Skal ein få auge på det fine her i bygda, lyt ein sjå gjennom og forbi dei vanskanene som dei skiftande tidene har ført med seg.

Men det fine finst – tru meg, det finst!

Schengen-tilslutning utsatt

Det var meningen at Estland sammen med øvrige nye EU-medlemmer skulle komme med i Schengen-området ved neste årsskifte. Så ble det klart at mange problemer ikke kunne bli løst fort nok og tidsskjemaet forandret ordlyd til "innen utgangen av 2007". EUs ministerråds spesialgruppe kom 7. september opp med nye datoer. Tilslutning kan for Estlands del skje tidligst i oktober 2008. Muligens da.

Postkontorene blir nedlagt

Estland har nå igjen 539 faste postkontor og -punkt, og i tillegg 5 ambulerende postkontor og 3725 postkasser for postlegging. I løpet av de fire siste åra er 21 postkontor nedlagt, og to nye er åpnet i kjøpesenter i Tallinn og Pärnu.

Snart skal det bli fart i sakene, dvs. at det blir omfattende rasjonalisering, innskrenking og nedlegging. Bortimot hundre postkontor er vedtatt nedlagt, i praksis vil det si nesten hvert femte. Det er likevel et minimumskrav at hver kommune skal ha minst ett postkontor. Dermed vil Piirissaare

De omstendighetene det ble vist til i ekspertgruppas redegjørelse, var av teknisk art. Det er i Vest-Europa bygd opp et omfattende informasjonssystem, SIS. Dette er utviklet videre, og generasjon 2 skal ivareta de sikkerhetsmessige behovene som melder seg når utvidelsen skal tre i kraft. Selv om Estland langt fra er noen IT-sinke, krever EU-systemet grundig tilrettelegging, utbygging og samkjøring. (j1 9.9.06)

(Tartumaa) og et par kommuner til få postkontor, de har for øyeblikket ikke noe.

Landsens folk benytter seg ofte av postkontoret når de trenger kontanter, for det kan være langt til bank eller bankautomat.

Estland blir ofte omtalt som et lite land. Selv i et lite land er det mange avsides steder. Noen har kanskje bussforbindelse bare en gang i uka, andre har enda mindre. En estisk vits går ut på at alle bør flytte til Tallinn fordi der er det arbeidsplasser og lønnsnivået er høyere enn ellers i landet. (ay 3.6.06)

Estonia igjen

Passasjerskipet Estonia som gikk ned 28. september 1994 på vei fra Tallinn til Stockholm, er et tema som aldri blir ferdigbehandlet. Det sørger de 852 dødsofrene for. Da det for et par år siden ble avslørt at skipet hadde fraktet krigsmateriell på flere turer, nedsatte Riigikogu en kommisjon som skulle undersøke nærmere om dette hadde sammenheng med havariet. Da kommisjonen la fram rapporten sin i mars 2006, påpekte den flere ting som den mente var forsømt i den offisielle rapporten om havariet som ble lagt fram i 1997 av en trestatlig ulykkeskommisjon oppnevnt av Sverige, Estland og Finland. Der blir det hevdet at årsaka til ulykka var at baugvisiret ble øde-

lagt i det harde været slik at vann flommet inn på bildekket så skipet krenget over sank på kort tid. Parlamentsmedlem Evelyn Sepp mener at alle de tre landa hadde noe å skjule og at flere omstendigheter ved skipet og havariet derfor enten ikke ble utredet eller i hvert fall ikke tatt med i den offisielle sluttrapporten.

De estiske undersøkelsene fortsetter. Det er kommet fram nye detaljer blant annet i forbindelse med transporten av militært materiell ombord på passasjerferja. Enten det har sammenheng med årsaka til ulykka eller ikke, så synes det berettiget å utrede bruken av sivil rutetrafikk til militære formål. (ay 20.4.06)

Langs Estlands grense til Latvia er køer og hindringer en saga blott. Selv om det fortsatt er passkontroll, har EU-medlemskapet bortimot eliminert behovet for tollkontroll. Nøyaktig det motsatte kan sies om østgrensen mot Russland, der stadig lengre køer har blitt et stort problem både for næringslivet og områdene ved grenseovergangene.

Lange køer foran portene til Russland

Tekst og foto ved Øyvind Rangøy

Kødemner ved grenseovergangene til Russland er ikke noe nytt, det er et periodevis tilbakevendende problem. Selv når tingene fungerer, har en langtransportsjåfør måttet regne med omkring et døgns ventetid for å komme over grensen ved ett av de tre internasjonale grensepasseringsstedene mot Russland – Narva, Koidula eller Luhamaa.

De siste ukene har situasjon blitt betydelig forverret. En vesentlig årsak til dette er en jevn økning i handelen mellom EU og Russland, og en stor del av trafikken gjennom Estland er transitt fra andre EU-land. Samtidig har en større opprydningsaksjon i det russiske tollvesenet, beordret av president Vladimir Putin personlig, ført til en mer omstendelig tollkontroll. Etter presidentens ordre jakter russisk tollvesen parallelt både på smuglervarer og på korrupsjon i egne rekker. De største køene har oppstått i og utenfor Narva, og dette er en direkte følge av at mens russisk tollvesen i Ivangorod (Jaaniinn) i vår greide å kontrollere 180 biler i døgnet, greier de nå bare 110. Dette fører til at køene øker langt forttere

enn grenseovergangene kan håndtere dem.

Selv om det er store parkeringsplasser for vogntog inne i byen, er køene kilometerlange utenfor Narva. På det meste kan det være snakk om 400 biler og over fem kilometer lange køer. Den populære transittbyen Narva mellom Tallinn og St. Petersburg er for øyeblikket den som er hardest rammet, men problemet er også betydelig ved grensepasseringsstedene Koidula og Luhamaa i Sør-Estland.

Det hender at det flyter over for utålmodige og slitne langtransportsjåfører, og ved Luhamaa truet sinte sjåfører i august med å blokkere veien om ikke grensevaktene gjør noe for å få opp farten. Den ampre stemningen førte til at generaldirektør for det estiske grensevaktvesenet, Roland Pets, kom med en offisiell uttalelse der han gjorde det klart at køene er utenfor deres kontroll og at esterne gjør alt de kan for at trafikken skal gå så raskt og smertefritt som mulig. Inntil videre forsøkte han å gjøre lidelsene mindre for sjåførene. Det ble satt opp transportable utedoer langs køene av vogntog, og innrettet vaskemuligheter for de svette transportarbeiderne. (28.8.06)

Nikolai Võsonurm er 61 år gammel. Han bor i den vesle grenda Perdaku utenfor Saatse i Sør-Estland. Hver dag marsjerer russiske grensevakter forbi huset hans på den ene siden, og estiske på den andre.

Nikolai mellom grensene

Tekst og foto ved Øyvind Rangøy

– Hei, jeg heter Kolja og bor mellom to grenser, hilser han vennlig da jeg ønsker ham god kveld. Han har ikke gjester altfor ofte, så han synes det er stor stas. I den vesle stua bor han alene med tre små hunder. Naboene har fortalt meg at når hundene er ute, er Nikolai hjemme.

Nikolai viser villig rundt og snakker gjerne om den spesielle situasjonen han er i. Men samtidig har han ikke uten videre lov til å invitere meg inn. For å gå gjennom hageporten hans må jeg nemlig gå over den estiske kontrollinja, og dermed kan jeg bli bøtelagt av estisk grensevakt for ulovlig grenseoverskridelse.

Visum for å gå på besøk?

Men selv om Nikolai i alle fall for en del bor på russisk side av grensa, har han ingen problemer med russisk grensevakt. Folke-registrert er han i Perdaku i Värška kom-

mune i Estland, og når han går ut av hageporten sin går han alltid til estisk side. Esterne har lagt sporgate, dvs. en stripe av sand som gjør det lett å avsløre fotspor, rett utenfor porten hans, men han har nærmest laget seg en sti over. Normalt sett, blir det slått alarm når det blir funnet fotspor i sporgata som markerer kontrollinja mot Russland, men i praksis har Nikolai fått dispensasjon til å gå over til fots eller med en sykkel gjennom hageporten sin. Russerne har nemlig lagt sin sporgate på andre siden av hagen hans, så i praksis har Nikolai blitt boende i et ingenmannsland. Hvem han har på besøk inne i huset sitt, bryr knapt noen av grensevaktene seg om, men å krysse linjene er i prinsippet strengt forbudt. På den estiske grensestasjonen får jeg vite at det å krysse kontrollinja alene blir sett på som en forseelse og bøtelagt som sådan, mens det å krysse den sammen med andre automatisk er straffesak.

Men i Nikolais tilfelle blir forbudet håndhevet med en viss lempe og med menneskelige hensyn. Naboenta, Perdaku-boeren Angelica Lõvi (11) burde i prinsippet hatt russisk visum for å besøke den hyggelige eldre naboen sin. Det har hun ikke, men det hender at det blir en aldri så liten tur likevel, forstår jeg. – Ja, folk må bare komme for min del, sier Nikolai lunt, men han ønsker ikke å skape problemer for folk, så han sier fra om at strengt tatt så skal gjestene hans ha visum. For det hender nok at folk blir bøtelagt for å besøke Nikolai uanmeldt. Noen grensevakter forteller meg senere at de har vært med på å skrive ut noen hundrelapper i bot til

Nikolai Võsonurm (61) sammen med naboenta Angelica Lõvi (11)

Her bor Nikolai og de tre hundene hans. Bildet er tatt fra estisk side, vi ser den estiske sporgata foran porten, trærne i bakgrunnen står på russisk side

berusede lokale personer som har brast over sporgata for å besøke Kolja.

Stort sett stille og rolig

Nikolai har ikke et vondt ord å si om lokalt styre og stell. Den forrige Värška-ordføreren var dyktig, sier han, og det virker det som den nye er også. Han synes det skjer mye bra i kommunen, og som delvis uforsørgd synes han også at det blir gjort bra ting på sosialfronten. Han får støtte til å kjøpe seg noen vedlass også, så han har jo ikke noe å klage over. Men så virker han ikke som noen utpreget kravstor mann heller. Arbeidserfaring har han både som sjåfør og som reparatør på det tidligere sovkoset (statsbruket) i Saatse. Han har 10 års skolegang bak seg, det er mer enn mange jevnaldrende i området. Han fikk med seg det som var å få, sier han. Selv abonnerer han ikke på noen blader, men han leser gjerne Setomaa som kommer gratis i postkassa. Og så låner han aviser på biblioteket i Saatse. Et fjernsynsapparat har han også skaffet seg, så helt avskåret fra verden er han ikke.

Kolja er positivt innstilt til turister, men han ser ikke så mye til dem. Her på kanten av Perdaku og Estland er det stort sett stille og rolig, han kjenner de fleste som rører seg i området. Utenlandske turister har han av og til sett inne i Saatse, et par-tre kilometer fra Perdaku. Men en annen type turister har han en gang vært ute for. Det var da femseks personer klatret over sperregjerdet fra russisk side og lusket rundt huset hans. Men de ble raskt tatt hånd om av estisk grensevakt og overlevert til russisk side.

En ekte seto

Nikolai bor midt i gamle Setomaa, en estisk region som før krigen omfattet områder som nå har kommet på den andre siden av grensen. Dengang het det Petserimaa fylke, nå er Petseri by en del av den russiske føderasjonen. Setoene er språklig sett estere. Seto-målet (på standard-estisk setu) er nesten identisk med de sør-estiske dialektene i Võru-området. Men i motsetning til det meste av Estland er setoene tradisjonelt russisk-ortodokse, ikke lutherske. Derfor er

kirka i Saatse russisk-ortodoks, og derfor ser setoene på seg selv som et eget lite folk med en annen kultur enn de vanlige esterne. – Ja, seto er jeg og seto-mål taler jeg, bekrefter Nikolai, med en blanding av stolthet og lun selvironi. For det å definere seg som seto har tradisjonelt ikke vært forbundet med prestisje i Estland.

De levende slektningene sine har Nikolai stort sett i lokalmiljøet i Saatse, og alle snakker de seto-mål. Og langt av sted har ikke Nikolai behov for å reise. Han har aldri vært i verken Tallinn eller Tartu, og det er et par-tre år siden han sist var i kommunesenteret Värška. Men han har ingen problemer med å snakke standard-estisk om det trengs, skolegangen hans var jo på estisk riksmål.

1994 – demarkasjonen

Nikolai har bodd i den vesle stua si siden sovjettiden. Dengang hadde ikke grensen mellom de to Sovjet-republikkene noen stor praktisk betydning. De første årene etter at estisk selvstendighet var gjenopprettet, var det heller ikke noen veldig streng håndheving av grensen. For det første var alt ganske uklart, og for det andre hadde Sovjetunionen og senere Russland fremdeles militært personell på estisk jord. Det var samme år som de siste soldatene forlot Estland at Russland for alvor tok til å merke opp grenselinja, og det var da Nikolai fikk føle på kroppen hva det vil si å få linja rett gjennom hjemmet sitt.

I begynnelsen gikk han nemlig til brønnen i Perdaku etter vann – og der konfronterte estisk grensevakt ham med at han hadde krenket estisk grense og kommet ulovlig inn i landet. Nikolai, som ellers helst holder seg hjemme, tok da to ganger den et par mil lange turen inn til kommunesenteret Värška for å legge fram problemet sitt. Enden på visa var at han fikk lov til å fortsette å gå ut gjennom porten sin og over på hel-estisk side. Men noen god løsning på problemet med å invitere gjester over, det har han til dags dato ikke fått.

Stabburet i utlandet

Nikolai vet ikke sikkert hva gården hans heter, for barndomshjemmet han har etternavnet sitt etter, ligger noen meter unna, på estisk side. Det gamle huset ble nemlig en gang donert og flyttet til Seto-gårdsmuseet ved Värška, og det var da han flyttet til huset han bor i nå.

Grenselinja går altså i prinsippet rett gjennom huset til Nikolai – det vil si at ett av uthusene hans, stabburet, i sin helhet ligger på russisk side. Russerne bryr seg i praksis ikke om det heller, for de har jo lagt sin sporgate utenfor, men estisk grensevakt har mer enn antydning for Nikolai at dersom han har mulighet for det, er det bedre om han slutter å bruke stabburet.

Byråkrati og vedlass

Nikolai virker selv som en rolig og lovlydig borger. Jeg snakker senere med Maimu Kurg som kjører ut posten i området og kjenner alle. Og fra henne får Nikolai bare gode skussmål – som en trivelig mann og et godt menneske. Hadde ikke Nikolai vært så rolig av natur, så hadde det vært nok å hisse seg opp over for en som havner mellom tannhjulene på kanten av det nye EU. Men Nikolai er ikke den som klager, han bare trekker på skuldrene og ler av det hele. Byråkratiet støter han for eksempel på når han skal bestille seg et lass ved. Selv om ingen arresterer ham for å gå over grensen til fots eller med sykkel, er det jo fremdeles strengt forbudt uten videre å kjøre over den estiske sporgata med motorkjøretøy. Dermed har Nikolai to muligheter. Enten får han vedlasset dumpet på den estiske siden, og bærer eller triller i trillebår hver eneste vedskie over grensen og inn gjennom porten sin. Eller så tar han kontakt med grensestasjonen for å få dispensasjon slik at vedlasset kan få rygge inn på gårdsplassen. Da tar det først timer å få prinsipiell godkjenning fra den estiske grensestasjonen, og deretter må han vente mens estisk grensevakt kontakter russisk side for å få godkjenning derifra.

Nordmenn er greie

Nikolai skjønner ikke helt hvor jeg kommer fra. Han hører saktens at jeg har en liten aksent, i alle fall når jeg påpeker det, men da jeg spør hva han tror, lurer han på om jeg er fra Finland eller noe. Han hører jo ikke så ofte utlendinger snakke estisk. Men han blir begeistret da han hører at jeg er fra Norge, og sier at jeg bare må ta med meg folk derifra for å hilse på. For nordmenn er greie folk, tror han. Og så hadde det jo vært ekstra kjekt med et damebekjentskap eller to, spøker 61-åringen. Det hender jo at det blir litt ensomt der på kanten av den vestlige verden. – Du kan alltid besøke meg, sier han, men hva estiske grensevakter kan finne på å si, det kan han dessverre ikke påvirke. – Det er jo forskjell på grensevakter, sier han med et smil. Selv regner han med å bo der livet ut, selv om all skogen han en gang var glad i nå ligger på hel-russisk side av sporgata og dermed utenfor rekkevidde. – Ja-ja, sier han på seto-målet sitt, – slik er jeg, og slik bor jeg.

EUs og Natos yttergrense

Grensen som Nikolai har havnet midt på er EUs og Natos yttergrense mot Russland. Snart skal det også bli Schengen-områdets yttergrense. Det er dermed en strengt bevoktet grense med strategisk betydning for hele Europa. Grensevaktguttene patruljerer både til fots og på ATV-ene sine, terengkjøretøyer med registreringsskilter som sier at de tilhører estisk grensevakt – og klistremerker som forteller oss at de er betalt av Schengen-samarbeidet. Samtidig er det juridisk sett ikke en fastsatt grense mellom to stater, men en provisorisk kontrollinje, eller demarkasjonslinje, ettersom grenseavtalen mellom Estland og Russland fremdeles ikke er ratifisert av russerne. Og for Nikolais tilfelle deler altså kontrollinja seg i to rundt huset hans. Blir det noe enklere når grenseavtalen trer i kraft? Nikolai bare smiler lunt ved denne tanken. At grenseavtalen noen gang skulle tre i kraft, det tror han ikke før han får se det.

Livskraftig Kihnu

Estlands-nytt har en spesiell kjærlighet til den lille øya Kihnu og vender stadig tilbake til den i forskjellige sammenhenger. Den ligger i luftlinje 50 km sør for Pärnu, fra Munalaid havn er det 12 km dit ut. Det var med gode grunner at Kihnu i 2003 ble oppført på Unescos liste over verneverdige objekter i verden. På flere måter er hele øya som en kombinasjon av et stort friluftsmuseum og et forundringskabinett. Så vidt vites er dette det eneste stedet i Europa at kvinnene til daglig går i folkedrakt. Kihnu-skjørtet er kjent langt utenfor landets grenser. Den særpregete kihnudialekten har takket være moderne teknikk fått et nytt livsgrunnlag. Det er regelmessige nyhets-sendinger på kihnumål fra radiostasjonen i Pärnu.

Øya fikk tøff medfart i januarstormen 2005. Det har tatt tid å utbedre skadene etter den og bygge opp igjen det som var rasert. Dette har samtidig ført til at når nytt erstatter gammelt, så har det til og med skjedd visse forbedringer. Et eksempel på dette er den nye havna som ble innviet i sommer. Bedre kommunikasjoner har ikke ført til at folk lettere enn før flytter ut. Tvert om bygger de 550 øyboerne tilværelsen med framtidstro.

I høst ble dørene åpnet for den første barnehagen i øyas historie. Kapasiteten ble nesten sprengt allerede i starten. I blandingsgrupper er 18 barn maksimum. Til nå er det meldt inn 17 små kihnuboere.

Skolen har begynt det nye skoleåret med 61 håpefulle. Det er flere elever enn det har vært i tidligere år. Mens det i vår var bare to elever som gikk ut av siste klasse, var det i høst 10 som begynte i første klasse. Fra høsten 2003 av, har andreklassingene hatt lesebok på kihnudialekt. Det er også skrevet ei spesiell bok om Kihnus historie. (ep1 9.9.0,6 ay)

Nadja Savastenok hadde små sjanser. Som ung kvinne fra en lutfattig familie i Kopli ventet et liv i rus og prostitusjon. Men så dukket det opp en dame fra Oppdal. Reportasjen har tidligere stått i Adresseavisen.

Nadjas redning kom fra Oppdal

Av Odd Helge Brugrand (tekst og foto)

I en grå skolebygning i sentrum av Tallinn er en vever, ung kvinne utålmodig. Føttene streifer nesten ikke trappetrinnene der hun haster mot et kontor i tredje etasje.

Hun er godt kjent. Trinnene har i halvannet år ført henne mot det som i utgangspunktet skulle være umulig for henne. Men nå, oppe i skolestua, venter rektor. I hånden har han et vitnemål.

Idet dokumentet blir overrakt, sprekker det alvorlige ansiktet i et stort smil.

Nadja Savastenok hadde endelig fått frisørdiplomet sitt.

Manglet alt

En dag i 2004: Lærer **Velaug Maagaard** (62) fra Oppdal er på besøk i Tallinn i Estland. Sammen med den lokale barnehjemsbestyreren **Mati Sinisaar** drar hun ut i fatigkvarteret Kopli. Og får sjokk.

– Det var så mye elendighet, så mye fatigdom. Jeg ble veldig grepet, forteller Velaug Maagaard. – Menneskene i Kopli manglet alt. Folk bodde i rønner uten vann eller strøm. Barn gjorde lekser i skinnen fra stearinlys, og eldre mennesker gikk på do i bøtter. Samtidig lå alkoholen som en tung, evigvarende pine over alle.

Kopli var tidligere et boligområde for skipsverftsarbeidere under den sovjetiske okkupasjonen. I dag er stedet hjemsted for statsløse russere og andre som har falt utenfor systemet.

Anderledes jente

Barna som vokser opp her er høyrisiko-barn. Veien til kriminalitet, rusmisbruk og prostitusjon er skremmende kort. Tenåringsmødre er mer en regel enn et unntak.

Men Velaug fikk høre om ei jente som var anderledes.

Nadja sammen med rektor Alina Zapadinskaja og frisørdiplomet sitt.

– Jeg ble fortalt at det fantes ei jente i dette kaoset som ikke hadde bukket under. En rolig og intelligent jente som satt hjemme og leste bøker. Da jeg fikk høre at hun drømte om å ta utdanning, måtte jeg bare hjelpe, sier Velaug, som til daglig er lærer i Oppdal.

Tilbake i Oppdal fortalte hun "alle" hva som hadde møtt henne i Kopli. På første møte i syklubben ba hun om hjelp.

– Jeg spurte om de kunne være med å betale utdannelsen for jenta. De fleste sa ja. Siden har klubben sendt 1200 kroner til Tallinn hver måned, pluss penger til skole-ustyr og arbeidsklær, forteller Velaug.

Ny framtid

Det ga Nadja Savastenok en ny framtid. I februar troppet hun opp på rektors kontor etter endt skolegang. Nå vil hun takke de ukjente hjelperne sine i Norge.

Hun ønsker oss velkommen i en rønne vi knapt kan kalle et hjem. Tepper skjuler grusgolvet. Trekken fra vinduene er forsøkt stengt ute med dyner. Tapeten skreller av og veggene er hullete. Her bor hun sammen med mor og fire yngre søsken.

– Alle andre i klassen min gikk videre etter grunnskolen. Men jeg har ikke penger, så jeg forsøkte en deltidsjobb på markedet. Men uten arbeidskontrakt hendte det at lønna ikke kom, forteller Nadja. I stedet prøvde hun å få tak i bøker.

– Jeg satt her inne og leste. Vennene mine går ut på byen, men sånt er ikke interessant for meg, jeg vil heller lære. Hun sitter inntil en seng. Inntil den står flere senger. De fungerer som sofa om dagen. For soverommet

er også stue i det kalde hust.

– I Kopli er det bare to ting å gjøre om du ikke går på skole. Enten sitter du hjemme og passer deg, eller så ender du opp i dop og alkohol, forteller Nadja.

Ble syk

Hun er klar over at hun har vært heldig. De fleste på hennes alder er allerede ute og kjører.

– Jeg ble så glad da jeg hørte om damene i Norge! Jeg skjønnte at dette var min sjanse til å hoppe ut av situasjonen. Det er første gang at noen hjelper meg uten å kreve noe tilbake.

Hun valgte frisøryrket fordi hun liker å stelle med hår. Allerede da hun var liten kuttet hun hårene til søskenene sine. Fra hun ble 16 prøvde hun å gjøre det så pent som mulig. Egentlig skulle utdannelsen ta ett år. Men Nadja trengte halvannet år fordi hun ofte blir syk i det kalde huset hun bor i.

Her satt Nadja Savastenok i tre år etter grunnskolen og leste det hun kom over av bøker. Drømmen om utdanning så ut til å forbli en drøm. Men så fikk Velaug Maagaard fra Oppdal høre om jenta. Nå er Nadja frisør med jobb.

Fått jobb

Jobb har hun også fått. Nadja har funnet en salong i Kopli som både vil ansette henne og videreutdanne henne. Det betyr starten på et nytt liv. Selv kan hun ikke få takket nok for hjelpen de ukjente kvinnene fra Norge ga henne. – Jeg vet ikke hvor lenge jeg hadde holdt ut om jeg ikke hadde fått denne sjansen, sier Nadja.

Velaug Maagaard sier syklubben er glade for å ha hjulpet henne. Klubben består av damer fra nabolaget i Bløddighaug.

– Vi håper at vi har hjulpet ei jente til ei normal framtid, sier Velaug, som faktisk aldri har møtt Nadja. – Det holdt at jeg hørte hun kunne reddes.

I strøket der jeg bor holder du deg enten inne, eller så ender du i dop og alkohol, sier Nadja Savastenkova.

Direkte forbindelse til Sillamäe

Tekst og foto ved Øyvind Rangøy

Det normale i sovjetperioden var at estere ikke fikk reise til vestlige land i det hele tatt. Og fikk de reise, så gikk turen for det meste via Moskva. I den nye selvstendighetsperioden er det tette direkte forbindelser til lands, til vanns og i lufta. Noen av dem er i større grad forbindelser til enn fra Estland.

Havneterminalen i Sillamäe virker mennesketom mellom skipsavgangene.

En av de ferskeste båtforbindelsene er den mellom Sillamäe på nordkysten av Estland og Kotka på sørkysten av Finland.

Hvis du har et kart fra sovjetperioden, finner du sannsynligvis ikke Sillamäe på det. Byen var strategisk viktig, det ble produsert uran der, og slike byer ble ikke oppført på de kartene som vanlige folk hadde adgang til. Det alle estere visste om Sillamäe, var at der mistet barna håret. Den kjemiske industrien førte til mye forurensning som gikk ut over helsa. I dag er håndteringen av det radioaktive avfallet en viktig oppgave byen fremdeles strir med. Mellom 1998 og 2007 er det budsjettert med 312 millioner EEK til å lage et forsvarlig lagringsanlegg.

Fordi Sillamäe hadde en spesiell viktighet, var den bedre forsynt både med matvarer og andre ting som det var knapt med i sovjetperioden. Estere som hadde anledning til det, kunne f.eks. dra dit fra Tallinn for å gjøre innkjøp.

Sillamäe ligger 185 km øst for Tallinn ved munningen av Sõrke-elva. Det første som er nevnt i historiske kilder, er Sillamäe vertshus i 1502. Veien mellom Narva og Tallinn gikk her. Den lille byen som vokste fram, støttet seg til fiske og jordbruk. På 1800-tallet ble Sillamäe liksom andre badesteder i Estland oppsøkt av ferierende

russere fra St. Petersburg. Blant disse var fysiologen **Ivan Petrovitsj Pavlov** (1849–1936), kjent for å ha oppdaget fenomenet klassisk betingning hos hunder. Seinere ferierte Pavlov i Italia, og derfra lengtet han nostalgisk tilbake til Sillamäe.

Bebyggelsen ligger stort sett på østsida av elva, mens industrien etter hvert ble anlagt på vestsida. Industrialiseringen tok til i 1920-åra, da et estisk-svensk oljeskiferenseanlegg ble anlagt, men så seint som i

og estisk som obligatorisk offisielt språk. En stor del av befolkningen i Sillamäe har heller ikke estisk statsborgerskap, og de må dermed søke om visum for å kunne ta båten over til Kotka.

Etter omfattende rensing, rydding og istandsetting er byen blitt ganske innbydende og et interessant sted å besøke når du først er på de kanter. Byens offisielle motto er "de friske sjøvinders by". Arkitekturen er for en stor del fra Stalin-tida, det vil si fra

Det er stille og fredelig på Havsalleen i Sillamäe.

1940 bodde det bare 2 600 mennesker i Sillamäe. Til de sovjetiske industrialiseringen ble det hentet inn arbeidskraft østfra. Folketallet har vært fallende i seinere år, nå bor det ca. 16 500 mennesker i Sillamäe. Ifølge tellingen fra år 2000 var 86 % av befolkningen russere, og 94 % hadde russisk som morsmål, mens bare 4 % var estere. Byen bærer preg av å være en tospråklig by, da med russisk som bruksspråk

40- og 50-åra, og har dermed et helt annet preg enn den seinere sovjetiske blokkbebyggelsen. Og som eneste museum i landet har museet i Sillamäe en helhetlig utstilling om sovjetisk hverdagsliv i 50- og 60-åra. Likevel må du nok ha spesielle interesser – eller kort vei – om dette skulle være det primære reisemålet. Men det er det faktisk blitt for en del av dem som kommer med båt over fra Kotka. (aug. 2006)

Fergeruten til Estland

Avreise hver dag
ettermiddag fra Stockholm
kveld fra Kapellskär

Stockholm – Tallinn 18.00 – 10.00

Tallinn – Stockholm 18.00 – 10.00

Kapellskär – Paldiski 21.00 – 08.00

Paldiski – Kapellskär 10.00 – 19.15

Vi er også behjelpelige med hotellovernattinger,
studieturer, skolereiser, gruppereiser, osv.

c/o Viking Reiser AS
Grensen 9A, 0159 Oslo
tlf. 23 00 34 80, faks 22 42 03 93.

Båtforbindelse Helsingfors – Tallinn siden 1837

Av Jostein Langmyr

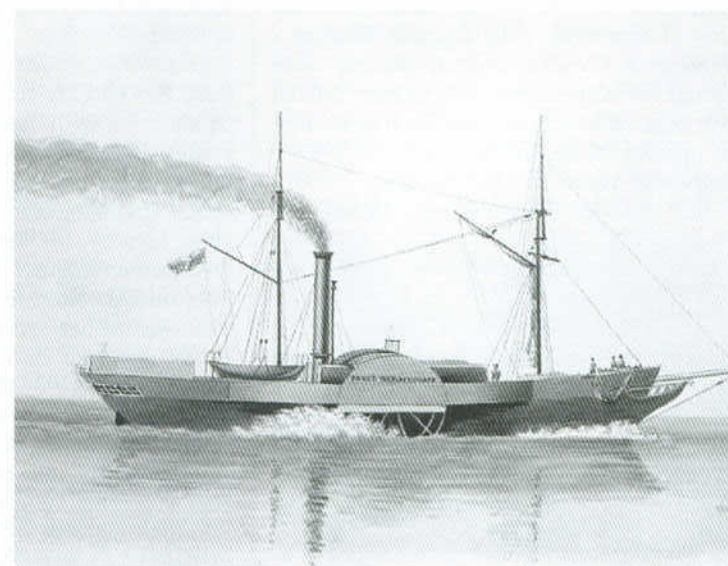
Den mest trafikkerte skipsforbindelsen Estland har for passasjertransport i våre dager er den mellom Tallinn og Helsingfors. Bare kraftig uvær eller umulige isforhold kan hindre at det året rundt daglig er en rekke avganger og ankomster, om sommeren over tretti.

Den første regelmessige passasjertrafikken mellom de to landene gikk i trekanten Åbo – Helsingfors – Tallinn. Den kom i gang våren 1837 da hjuldampene *Storfursten* og *Furst Menschikoff* ble satt i rute.

Siden den gang har det skjedd mye. Skipene er byttet ut, flaggene de seiler under har vekslet. Antall passasjerer har variert. Innimellom har det vært innbitt konkurranse og beinhard priskrig.

Den andre verdenskrigen kuttet alle kontakter av dette slaget. Estland ble slukt av Sovjetunionen og avstengt fra omverdenen. Først etter dyktig diplomati av Finlands **Urho Kekkonen** (president 1956–81) ble båtforbindelsen åpnet igjen i 1965 med skipet *Vanemuine* som gikk mellom Tallinn og Helsingfors. Det ble avløst av ferja *Tallinn* før den polskbygde *Georg Ots* ble satt inn.

En epoke tok slutt ved årsskiftet 2000-01 da *Georg Ots* ble tatt ut av trafikken og solgt. Den aldersstegne *Georg Ots* er nå eid av den russiske staten og går i rute mellom St Petersburg og Kaliningrad. Men i løpet

Hjuldampere Furst Menschikoff som fraktet passasjerer mellom Tallinn og Helsingfors. (foto: Helsingfors stadsmuseum)

av sine ca. 20 første år rakk skipet å krysse Finskebukta fram og tilbake mer enn 6 000 ganger – først ca. ti år under rødt sovjetisk flagg, med hammer og sigd på pipa og kyrillisk skrift i baugen. Skipet var oppkalt etter den populære estiske sangeren **Georg Ots** og ble ferdig akkurat til de olympiske lekene i Moskva 1980. Som kjent var de delene av lekene som omfattet seiling lagt til det okkuperte Estland. Til å begynne med var skipet fullt av restauranter, kafeer og barer. Etter flere ombygginger var det til slutt bare igjen åtte av disse. De viktigste forandringene ellers var at skipet fikk bildekk og at tax free-butikken ble drastisk utvidet.

Ferja tok 1 200 passasjerer, som ofte måtte tåle en nokså ubekvem overfart på grunn av begrenset antall salong- og sitteplasser. Mange av passasjerene i seinere år har vært finske pensjonister på vei til eller fra rekreasjonsanstalter, særlig i Pärnu. Den

mest berømte turen for *Georg Ots* gikk i oktober 1986 til Island med **Mikhail Gorbatsjov** som passasjer i luksuslugaren. Skipet var base for Sovjets president da han dro til toppmøte med **Ronald Reagan** i Reykjavik. Ferja var allerede godt på vei til Island før mannskapet ble informert om det nye reisemålet. Ellers vakte det internasjonale oppsikt da skipet fikk kasino i 1987 – den første kasinoen i Øst-Europa.

Det estiske skipsselskapet Tallink ble

Den aldersstegne Georg Ots er nå eid av den russiske staten og går i rute mellom St Petersburg og Kaliningrad.

dannet våren 1989, mens Sovjet enda eksisterte. Ikke lenge etter begynte selskapet å trafikker strekningen Tallinn – Helsingfors med et skip som lød navnet *Tallink*. Da Estland gjenvant selvstendigheten i 1991, ble *Georg Ots* overtatt av samme selskap. Det røde flagget ble skiftet ut med det blått-svart-hvite (*sini-must-valge*), og mannskapet malte over skipsnavnet med latinske bokstaver. Etter hvert har Tallink vokst til et stort konsern, det har kjøpt eller bygd det ene skipet etter det andre og gjør seg til ubestridt herre på Østersjøen og Finskevik. Hvis du har tatt ferja fra Stockholm til Estland, har du selv reist med Tallink. Våren 2006 kjøpte Tallink selskapet Silja Line som var en av de hardeste konkurrentene. Tallink har dermed overtatt en vesentlig del også av passasjerbefordringen mellom Stockholm og Finland. Kjøpet av Silja Line var en milepæl i et ekspanderende estisk finansliv, og det fikk esterne til

å strutte av selvfølelse. Selv uten Silja Line har Tallink 14 andre skip. Fra Estland går Tallink-ferjene til Finland, Sverige og Tyskland. En ny rute Riga – Stockholm ble opprettet i 2006.

Generelt har utviklingen i passasjertrafikken gått i to retninger: Det blir satset på store kruskip der de reisende ikke nødvendigvis går i land før de er tilbake i utreisehavna. På disse skipene dominerer restaurantene og barene, og det er komfortable lugarer for hvile og overnatting. Overfarten Tallinn – Helsingfors tar 3,5 time med de store ferjene som i tillegg til passasjerene har hundrevis av bilplasser. Så er det de raske fartøylene som gjør overfarten unna på 90–100 minutter. Disse er også blitt større og større for å kunne ta flere passasjerer og flere biler. Og både passasjerer og biler blir også, som vi vet, større etter hvert som velstanden øker.

Tallink er blitt et symbol på Estlands økonomiske under. Det er blitt børsselskap og er på vei inn i hotellbransjen. Noen av årsakene til suksessen for det estiske rederiet var lenge det låge lønnsnivået sammenliknet med nivået hos finske, svenske og tyske konkurrenter. Nå jevner dette seg ut, og Tallink har allerede overført ett av skipene sine til skipsregisteret i Latvia, der lønningene ikke har steget like mye. I forbindelse med utflaggingen av *Regina Baltika* til Latvia mistet 300 estiske ansatte jobbene sine.

Det ble i vår oppdaget at Tallink blant annet sparte mye penger ved å la kloakkene fra alle skipene gå rett i sjøen. Forurensning er i ferd med å legges dødt alt liv i Finskebukta og Østersjøen, så i Finland ble det oppfordret til boikott av estiske skip. Uten finske passasjerer kan ikke noe rederi klare seg, så i kloakksaken ble det raskt forbedringer. I løpet av 2005 krysset seks millioner reisende Finskebukta, storparten av dem var finner, og 75 % av alle finner har vært i Estland minst én gang. Gjennom Baltikum går reisen videre til Sentral- og Sør-Europa for stadig flere finner. (17.9.06)

Estiske arbeidere i Uvdal

Uvdal Alpinsenter i Buskerud hadde valgt en estisk entreprenør, Baltic Construction Service (BCS) til å utføre byggarbeidene. I slutten av august tilkalte byggherren politiet for å kaste ut entreprenøren. Politiet møtte mannsterkt opp. Hvordan kaster en ut entreprenører? I praksis var det 30–50 arbeidere, de fleste av dem estere, som fikk føle utkastelsen på skinnet.

En sak har normalt minst to sider. Estlands-nytt forsøker å belyse denne saken litt, men påstår ikke å sitte inne med sannheten. Tvert om, vi vet ikke engang hvor mange det var som ble kastet ut, for vi referer bare slikt vi har hørt eller lest.

Uvdal Alpinsenter

– Entreprenørens fremdrift har vært for dårlig. Til slutt så vi ingen annen utvei enn å kaste dem ut med kjennelse fra tingretten. Da vi besluttet å bytte dem ut, fikk vi advokaten til å skrive et brev der vi informerte om at engasjementet er avsluttet og vi ber dem om å dra. Vi ga da også tilbud om reisepenger til alle. De nektet å reise og forlangte betaling for arbeid de ikke hadde utført. Da var det ikke annet å gjøre enn å kaste dem ut.

Det så nok litt dramatisk ut, for ikke mindre enn 17 politimenn var med, men det gikk stille og rolig for seg. I alt er det ca. 30–40 personer som ble sent hjem. Arbeiderne får ikke lønn for de siste 2–3 ukene, da de ikke har produsert noe i denne perioden. Det har vært dårlig arbeidsmoral, særlig ille ble det i sommer og det er gjort mange feil som måtte rettes opp. Arbeiderne måtte fjernes for å slippe til en annen entreprenør.

Arbeidstilsynet i Buskerud

– Det var et grovt tilfelle av sosial dumping. Utenlandske arbeidere har rett til samme lønn som de norske. I praksis fikk de 20–30 kroner timen. Det var grunn til å gripe inn.

Baltic Construction Service

– Utkastelsen skjedde mens jeg var i Estland. Jeg ba arbeiderne om å være på byggeplassen inntil jeg hadde mottatt det økonomiske oppgjøret BCS har krav på. Skisenteret skulle betale når arbeidet var fullført. Nå hindrer de oss i å fullføre for å slippe å betale. Vi krever inkasso av 1,8 millioner NOK. Vi krever erstatning av norsk politi, og vi saksøker norsk fjernsyn som påstod at arbeiderne var underbetalt, det er påstått en timelønn på 15 NOK. Bare tøv! Jeg kan dokumentere utbetalinger på 25–30 tusen norske kroner i månedslønn. I tillegg kommer måltider og utgifter.

Arbeiderne

– Vi er formelt ansatt av BCS og lønnet av dem. Vi ble jaget bort som dyr eller forbrytere. Det skjedde i huj og hast. Vi måtte dra uten kostbart arbeidsutstyr som var vårt eget, og det lå igjen mat for en hel uke. Vi ble fraktet bort med buss og under bevoktning så vi ikke skulle gå tilbake for å hente mat og verktøy. Vi hadde ikke penger og måtte overnatte ute og noen på jernbanestasjonen i Oslo. Estlands ambassade hjalp oss med å arrangere reisen hjem.

Arbeidsinnvandring til Estland

Estland har utarbeidd prognoser for sysselsettinga fram til år 2011. Det er rekna med 4000 nye arbeidsplassar per år. Størst vil behovet vera innan sørvis og industri. Særleg vil det vera eit auka behov for spesialistar og fagarbeidarar.

Samtidig vil det kvart år i gjennomsnitt vera 10200 personar som av ulike årsakar går ut av arbeidslivet. Sektorar med spesielt stor avgang er gruvedrift og jordbruk. For perioden 2003–2011 trengst det derfor totalt 112 600 nye arbeidstakarar. Av den grunn vil det vera uråd for Estland å hindra arbeidsinnvandring. (EPL 30.1.06, olm)

Fylkesordfører Hans Erik Riwen tok i 1991 initiativet til å innlede et samarbeid mellom Buskerud og Pärnu. Samarbeidet fortsatte under den åtte år lange perioden i 1990-åra da Per Ulriksen var fylkesordfører, og det blir videreført av nåværende fylkesordfører, Tor Ottar Karlsen. Informasjonssjef i Buskerud fylkeskommune, Øivind Thomassen, har deltatt i samarbeidet siden det begynte. Han har sendt Estlands-nytt noen ord og bilder i anledning 15-årsjubileet som ble markert i Pärnu i midten av august.

Buskerud og Pärnu – 15 års samarbeid

Av Øivind Thomassen

– Hver gang jeg er i Norge, føler jeg meg som hjemme, og det samme håper jeg dere gjør i Estland. Det sa *maavanem* (fylkesmann) **Toomas Kivimägi** i Pärnu da han ønsket delegasjonen fra Buskerud velkommen til Estland til 15-årsmarkering for samarbeidet.

Tidligere fylkesordførere **Hans Erik Riwen** og **Per Ulriksen** samt Hurums ordfører **Roger Ryberg** var også invitert med på jubileumsfeiringen. De har alle tre hatt betydelige roller i ledelsen av samarbeidet med Pärnu.

Under besøket var det også lagt inn en befaring til vindmølleparken Pakri Tuulepark i Paldiski, et kystområde vest for hovedstaden Tallinn. Vindmølleparken leverer 1 % av energiforbruket i Estland. Selskapet som driver parken, er nesten norsk da det fylkeseide energiselskapet Vardar A/S fra

Buskerud eier 70 % og resterende eies av estiske selskaper.

For deltakerne fra Buskerud var det også lagt inn i programmet en guidet tur i Pärnu by der deltakerne fikk se en by i rivende utvikling.

Jubileumsmarkering

Til tross for en rekke samarbeidsprosjekter mellom de to fylkene – der frivillige organisasjoner har spilt viktige roller – er nok det viktigste at vi har hatt et langsiktig samarbeid og knyttet tette bånd mellom oss, sa fylkesordfører **Tor Ottar Karlsen** bl.a. i sin hilsmingstale under jubileumsmarkeringen. Han har ledet samarbeidet fra Buskeruds side de siste syv årene etter at han tok over som fylkesordfører i 1999. Vårt samarbeid har hele tiden foregått i åpenhet og har tilført oss erfaringer, kunnskap og ikke minst mye glede.

Vi ønsker å gi dere en kulturell gave til markeringen og har tatt med oss Buskerud-musikerne **Birgitte Stærnes**, fiolin og **Martin Haug**, gitar, som vil holde en konsert.

Vi ønsker også at innbyggerne i Pärnu skal få gleden av å høre disse dyktige musikerne fra Buskerud og de vil derfor holde en gratiskonsert i forbindelse med besøket, avsluttet fylkesordfører Tor Ottar Karlsen.

Samarbeidet fortsetter

For gjestene fra Buskerud avsluttet besøket i Pärnu var det satt av

tid til fellesmøter for å drøfte fortsatt samarbeid og konkrete prosjekter. Norges ambassade i Estland har sett viktigheten av at slike samarbeidsmøter avholdes og deltok på møtet.

Under oppsummeringsmøtet ble det foreslått at en rekke samarbeidsprosjekter skulle videreføres og at nye tiltak skulle komme til. Innen helsesektoren er det bl.a. ønske om å fortsette samarbeidet for å utvikle gode barneverntjeneseter, bygge opp krisesentre og fokusere på forebyggende helsearbeid, dvs. styrking av folkehelsen.

Utdanning og kultur

Innen utdanning var det bl.a. et ønske fra Pärnu om å få studere arbeidsinstituttene i Buskerud, som har som oppgave å fange

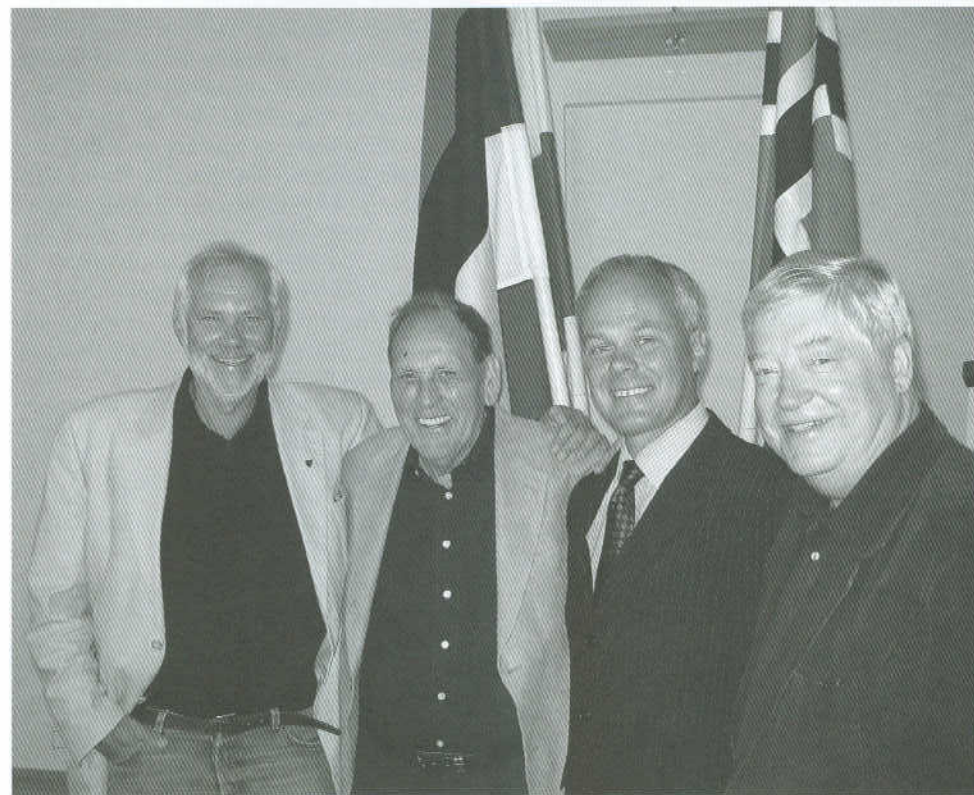
opp skoleelever som dropper ut av utdanningen. Det ble også satt fram forslag om at elevorganisasjonene skulle opprette kontakt og at det skulle igangsettes elevutveksling mellom fylkene. Det ble også foreslått et opplæringsprosjekt for arbeid med elever med spesielle behov.

Innen kultursektoren ble det foreslått å gjennomføre en sang- og dansefestival for barn og ungdom og felles deltagelse i arrangementet Folklore Baltica 2007. Det ble også foreslått at musikkskoler i Pärnu og Buskerud skulle starte samarbeid.

Av andre temaer som ble behandlet under fellesmøtet i Pärnu var samarbeid om turisme og næringsliv, og om struktur og metoder for det fylkeskommunale planleggingsarbeidet.

Fra augustbesøket i Pärnu teater

Fylkesordfører Tor Ottar Karlsen, tidligere fylkesordfører Per Ulriksen, fylkesmann Toomas Kivimägi og tidligere fylkesordfører Hans Erik Riwen.

frå siste side: Norske frontkjemparar

Det var ved Sinimäed (Blåberga) mellom Sillamäe og Narva at den tyske hæren med hjelp av mange estiske soldatar greidde å halde raudearmeen i heile åtte månader i nokre av dei blodigaste slaga under andre verdskrigen. Ein del av dei estiske soldatane i tysk uniform hadde kjempa lenger aust tidlegare i krigen, men dei aller fleste hadde verva seg i håp om å få vere med å gjenopprette estisk sjølvstende, og slett ikkje av lojalitet mot den tyske krigsmakta. Mange kjende seg òg lurde då dei verva seg for å

Sovjetisk monument for dei falne raudehærsoldatane ved Sinimäed

forsvare Estland, men vart sende til fronten i Russland eller Kviterussland. Då den tyske tilbaketrekkinga tok til, fekk dei likevel høve til å forsvare Estland.

I januar 1944 måtte tyskarane trekkje styrkane tilbake over Narva-elva. Berre kring ein månad seinare trekte dei seg vidare tilbake for å danne ei frontline dei kunne forsvare. Planane fall stort sett saman med den forsvarsstrategien som eksisterte, men aldri vart brukt då Estland gav seg for Sovjet utan kamp i 1940.

Ved Sinimäed heldt tyskarane fronten heilt til Hitler 16. september gav ordre om rask tilbaketrekking. Medan den tyske hæren flykta hals over hovud, var Estland

sjølvstendig ei stakka stund. Det estiske flagget vaia endå ein gong i toppen av tårnet Lange Hermann i Tallinn – men utan forsvar. Raudearmeen nådde 22. september fram til Tallinn og "frigjorde" byen. Det estiske flagget vart skote ned med maskinpistolar. Berre to av dei estiske regjeringsmedlemmane greidde å kome seg unna.

Titusenvís soldatar ligg framleis i jorda ved Sinimäed, saman med fleire tusen tonn stål. Meir enn seksti år seinare ber områda framleis preg av åtte månaders stillingskrig. Medan fronten var fastlåst greidde, 80 000 menneske å rømme landet. Forseinkinga var òg viktig for Finland, som elles kunne vorte knust av sovjethæren.

Rett nok var det tyske einingar som kjempa mot raudearmeen ved Sinimäed, men i dei tyske uniformene var det folk av mange nasjonalitetar. Den estiske legionen var med tvang omdanna til ei SS-eining. Side om side med estarar og tyskarar stod det danskar, nederlandarar og nordmenn. Desse nordmennene kjenner vi i dag som frontkjemparar, og mange av dei overlevande vart etter krigen dømde for landssvik. Så ulikt kan den same innsatsen fortone seg. Noreg og Estland var begge okkuperte av Tyskland. For estarane såg det ut som den einaste vona dei hadde for å få att fridomen. I Noreg handla det berre om å gå i teneste for ei okkupasjonsmakt.

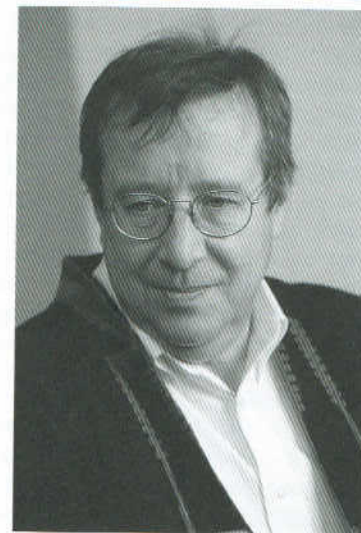
Eit nyare estiske minnesmerke for dei falne ved Sinimäed.

Kultur og vitskap bak Ilves

Halvanna veke før valmannsforsamlinga skulle velja president, vart det offentleggjort eit opprop til støtte for Toomas Hendrik Ilves og underskrive av 80 kjende estarar innan kunst, kultur og vitskap. Blant underskrivarane plukkar vi nokre namn som kanskje er kjende for lesarane våre: forfattarane Jaan Kross, Viivi Luik, Jaan Kaplinski, Doris Kareva, Andrus Kivirähk og Asko Künnap, komponisten Arvo Pärt, dirigenten Neeme Järvi, songartistane Tõnis Mägi og Jaak Johanson, skodespelarane Ita Ever, Aarne Üksküla og Kaljo Kiisk, biletkunstnarane Enn Põldroos, Leonhard Lapin og Jüri Arrak, språkforskaren Mart Meri (eldste sonen til Lennart Meri), naturvitskapsmennene Erast Parmasto og Mart Saarma.

Dette oppropet var underskrive med dobbelt så mange namn, men både vi og truleg mange estarar assosierer straks til det brevet som hausten 1980 vart underskrive av 40 modige kulturpersonar i uro for Estlands framtid. Det brevet kom i Bresjnevs styringstid som òg har gått over i historia som ein periode av stagnasjon, slik det kan bli når gamle menn tviheld på makta. Den gongen sat Arnold Rüütel som visepresident i det øvste sovjet i Den sosialistiske sovjetrepublikken Estland. Frå 1983 av og fram til det nye sjølvstendet i Estland, var Rüütel heilt på toppen som president i Estlands øvste sovjet. Det er den dag i dag eit filologisk og filosofisk spørsmål om han var den første presidenten i det nysjølvstendige Estland. Han sat på toppplassen sin til dess nasjonen rakk å halda val – og valde Lennart Meri i 1992.

Ved å støtta Ilves hjelper vi Estland, heiter det i oppropet som er retta til dei 347 valmennene som 23. september kjem saman i nasjonalteateret Estonia i sentrum av Tallinn. Brevet vedgår utan problem at Arnold Rüütel har mange fortenester. Særleg blir det understreka kor viktig det var at han fekk tvilarane til å seia ja til EU-

Toomas Hendrik Ilves. (foto: E.Riig/Sakala)

medlemskap i folkerøystinga 2003. Men det er Ilves som har det klarsynet og vidsynet nasjonen no treng på vegen vidare.

Berre dagar før presidentvalet 23. september, var det òg premiere på ein dokumentarfilm om Arnold Rüütel. Den inneheld dokumentasjon frå ein periode som strekkjer seg frå 1960-åra fram til tidleg 1990-tal. Metoden har gått ut på å stilla ved sida av kvarandre fråsegner frå ulike tider og situasjonar. Det er blitt ein demonstrasjon av den utrullege evna somme har til å tilpassa seg ytre omstende. Slik sett er filmen ein overmåte interessant studie i menneskeleg psyke. Filmen er laga av Vahur Laiapea og Hardi Volmer. (tf 21.9.06)

Kulturattaché til Moskva

Estland har i årevis ønsket å plassere en kulturattaché ved ambassaden i Moskva, men saken har vært trenert av russiske myndigheter. Nå har **Andra Veidemann** (51) endelig fått visum og tiltrer stillingen i Moskva i september. (jv 24.8.06)

Flaggdager og merkedager 5

Av Jorunn Vestli

Vi fortsetter den noe uregelmessige gjennomgangen av viktige dager på den estiske kalenderen. Serien har gått i følgende nummer: 2003,5, 2004,1 og 3, 2005,4. Hvis du mangler noen av de tidligere artiklene, kan du gå inn på Norsk-estisk forenings nettsted (<http://www.norsk-estisk.org>) og få et overblikk over det som hittil har vært behandlet. Serien tar med dager fra den gamle folkekalenderen, samt kirkelige og nasjonale høytider.

Seierens dag (*võidupüha*)

23. juni 1919 ble det holdt et avgjørende slag i Estlands frihetskamp. Slaget sto mot det tyske Landeswehr ved Võnnu i guvernementet Livland. Dette området ligger nå i Latvia og lyder navnet Cesise. Ettersom vi her strengt tatt holder på med kalenderen, hopper vi over den mer utførlige redegjørelsen om krigshandlingene og de historiske omstendighetene.

General **Ernst Põdder** (1879–1932) var den første som omtalte dagen som *võidupüha*. Men det gikk lang tid før det ble en nasjonal merkedag. Det skjedde først i 1934. Fra da av og fram til okkupasjonen ble det hvert år holdt militærparader 23. juni. Tradisjonen med militærparader ble innført på nytt i 1993. Paradene blir arrangert av *Kaitseliit* (Forsvarsforbundet) og de går på omgang mellom byene i landet. Presidenten er alltid til stede og deler ut fakler til paradedeltakerne. Omkostningene ligger normalt i underkant av 300 000 eek.

I år ble det gjort litt ekstra ut av dagen ettersom det er 15 år siden Estland gjenopprettet selvstendigheten. Paradene ble lagt til Saaremaa og var for første gang en defilering av marinefartøyer. På dette feltet har ikke Estland selv så mye å stille opp med, så uten Nato-hjelp ville paraden blitt mager. President **Arnold Rüütel** og forsvarssjef **Tarmo Kõuts** hilste de deltagende skipene

fra kommandobrua på marinens flaggskip, *Admiral Pitka*. Paraden varte en time, og fikk en ekstra spiss ved at amerikanske og tyrkiske jagerfly samtidig gledet tilskuerne med en oppvisning i lufta. Det hele ble avsluttet med fyrverkeri, noe som imidlertid ikke er like effektivt midtsommers som det er nyttårsaften.

Budsjettet var i år på 3,2 millioner eek. Av dette gikk den største potten, 1,5 millioner, til leie av passasjerferja *Meloodia* som i to døgn lå i Saaremaa havn og var kommandosenter for arrangementene og festlokale for de innbudte gjestene som selv sagt ble rikelig bevertet.

Vi håper med dette å ha gitt et tips til alle som har anledning til å oppholde seg i Estland på det aktuelle tidspunktet et annet år. Enten seieren i 1919 blir feiret til lands eller vanns, er den en severdighet.

Sankthansaften (*jaanilaupäev*)

23. juni er selvsagt kvelden før dagen. Bålbrekking hadde tilknytning til soldyrking, særlig har dette innholdet vært utbredt blant germanske folkeslag. For fortidens estere hadde ilden fremst en magisk, rensende betydning. Folk hadde det hyggelig rundt bålet med sang og dans, helst skulle det være noen gynger i nærheten. I gamle dager hadde hver grend sin grendegyng, og slike blir til og med bygd enda i våre dager, særlig i Nord-Estland og ute på øyene. Mot slutten av 1800-tallet kom også ringgynger i bruk.

Ved hjelp av planter var det mulig å spå om framtida. Særlig var jentene interesserte i å vite hva slags friere de kunne vente seg. Den viktigste planten var *sõnajalaõie*, dvs. bregneblomsten, som det var uhyre viktig å finne. Etter sigende blomstret den bare denne ene natta. Planteforskere ville nok fortalt deg at akkurat den planten blomstrer aldri.

Ungsvennene kom med ei bjørk (*armukask*) under vinduet til den utvalgte. Bjørka

Estisk grendegyng.

(foto: ØR)

hadde magisk effekt, men den ble også tatt inn i huset til pynt (*jaanikased*) i oppholdsrommene. Sankthansnatta var spekket med magiske foreteelser, både gode og onde makter var på ferde.

Det var for det. Annet sted i dette nummeret bringer vi en liten rapport om esternes sankthans i Oslo. Moderne feiring har bevart bålbrekkinga, sangen og dansen. Et

nytt element er grillingen som i Estland har oppnådd en enorm popularitet.

Og om vi trekker fram noe av det negative: Sankthans er årets største ulykkeshelg, særlig bærer den preg av trafikkulykkene som er forårsaket av rattfylleri. Sommerens drukningsulykkesesong kommer i gang for alvor. Det kan være litt tidlig å bade, men esterne har gått fram i materiell velstand, så fritidsbåt blir vanligere.

Sankthans (*jaanipäev*)

24. juni er i kirkekalenderen fødselsdagen til Johannes døperen. I folkekalenderen var det sommerens store høytidsdag, årets viktigste høytid ved siden av jula.

Maten som hørte med til midsommerfeiringen var i stor grad basert på melk. Etter sankthans ga kyrne etter hvert mindre i kollen. Gjøteren hadde fri denne dagen som sto på skillet mellom arbeidet på åkrene og høyonna som begynte etterpå. Av den grunn ble regnet som falt før sankthans ansett som gavnlig, men etterpå var det til fortredd.

Estisk sankthansfeiring i Oslo

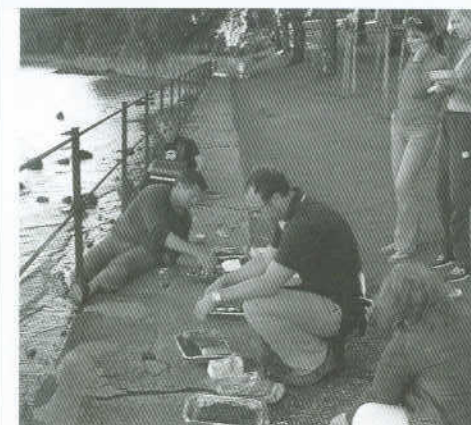
Av Hellen Suurna

Det estiske selskapet i Norge feiret sankthansaften i Vækerøparken i Oslo 23. juni. Sankthans er veldig spesiell i Estland og feires vanligvis over 2–3 dager, alltid med et stort sankthansbål, barbeque og mange mennesker sammen.

Vi kunne ikke gjøre det helt tradisjonelt her, men prøvde å ha det litt som det gjøres hjemme. Så vi samlet oss i Vækerøparken, hadde med oss engangsgriller, grillkjøtt og pølser – alt som trengs for en sankthansfest. Et estisk-norsk ektepar hadde fått gjester fra Estland som hadde kjøpt med seg estiske pølser. Pølsene var selvfølgelig veldig populære, og alle estlenderne kunne straks kjenne igjen smaken fra hjemlandet. Mange hadde tatt samboer, ektefelle og barn med seg og til sammen var vi rundt 30.

Etter gammel skikk ble det sunget og

danset på sankthansfestene. Det gjorde vi også, og prøvde å huske tradisjonelle ringdanser. Etterpå tente vi et sankthansbål på steiner langs stranda, hørte på estisk musikk og danset til lang på natt.

BØKER

Rapport om brot mot menneska

Estonia 1940–45. Reports of the Estonian International Commission for the investigation of Crimes Against Humanity
Tallinn 2006. 1337 pages.

Denne omfattande rapporten har eit slikt omfang at han må vera for dei spesielt interesserte. Det er rapporten frå det som vanlegvis er kalla Max Jakobson -kommisjonen. Initiativet til kommisjonen kom frå president **Lennart Meri** då det i 1990-åra vart sett fram påstandar om at mange estarar hadde vore med på jødeforfølgingar. Å utnemna finnlendaren **Max Jakobson** til leiar var ikkje tilfeldig. Han er ein internasjonalt velrenommert person, var i si tid nær ved å bli generalsekretær for FN, og – han er jøde.

Boka er samansett av mange artiklar skrivne av ulike personar frå ulike aspekt. Som tittelen seier skulle kommisjonen generelt rapportera om brotsverk mot menneska. Sidan utgangspunktet var skuldningane om jødeforfølgjing, kan me nemna at det er funne døme på at estarar deltok. Dei har likevel vore bipersonar i hendingane.

Estland hadde ikkje nokon stor jødisk folkesetnad, men under den tyske okkupasjonen 1941–44 vart det frakta inn jødar frå andre delar av Aust-Europa. F.eks. Vaivara konsentrasjonsleir som vart oppretta i august 1943 i Nordaust-Estland, kan ha hatt så mykje som 10 000 fangar henta frå gettoane i Polen, Litauen og Latvia. Dette var såkalla *Stammlager* under kommando av *Hauptsturmführer* **Hans Aumeier**. Frå den-

ne leiren gjekk det renningar til andre, mindre leirar. Hovudoppgåva i dette området var å få ut oljeskifer til energiproduksjonen. (olm 13.6.06)

Suzanne Stiver Lie, Lynda Malik, Ilvi Jõe-Cannon, Rutt Hinrikus (eds.):

Carrying Linda's Stones: An Anthology of Estonian Women's Life Stories.
Tallinn University Press. Tallinn 2006. 600 pages.

Vi ga forhåndsomtale av denne boka i forrige nummer. Nå er den kommet, vi har holdt den i hånda, bladd i den og lest litt hist og pist.

Boka inneholder livshistoriene til 15 estiske kvinner fortalt med deres egne ord. Disse kvinnene fikk livet dramatisk endret av den annen verdenskrig og det som fulgte i kjølvannet av den. De kom til å befinne seg midt på slagmarken mellom Tyskland og Sovjetunionen, men overlevde og var i stand til å fortelle om opplevelsene etterpå til tross for deportasjoner, fengsel, nød og savn.

Redaktørene for boka har satt disse fortellingene inn i en historisk og kulturell sammenheng og har pekt på de individuelle og sosial faktorene som viste seg å være avgjørende. De omtaler bl.a. personlige egenskaper som helse, utholdenhet, intellekt og tilpasningsevner, samt forhold som sosial status, utdannelsesnivå og familieforhold. Vanligvis gir slike livshistorier en detaljert beskrivelse av den enkeltes liv med en grundig psykologisk, etnologisk og litterær tilnærming. Denne boka vil noe mer. Den søker av fortellingene å utlede et generelt sosialt og kulturelt mønster og fokuserer derfor på de dynamiske sosiale prosessene i en periode med dramatiske kulturelle og politiske endringer.

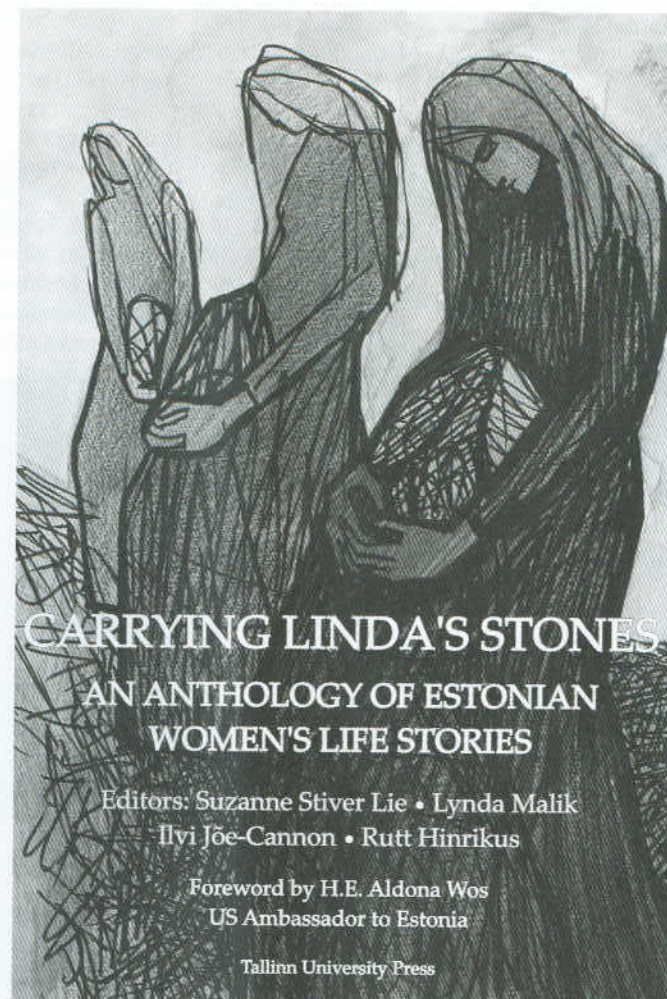
I det tradisjonelle estiske samfunnet hadde menn og kvinner forskjellige roller, og

de ble behandlet forskjellig av okkupantene. Kjønn spilte derfor en avgjørende rolle for deres skjebne.

Det har vært ventet at estiske kvinner skulle leve opp til to typer forventninger. De ble sett på som sterke, dyktige og pålitelige bondekvinner. Samtidig skulle de underordne seg mannen, det være seg i familien, kirken eller i samfunnet ellers. Styrken og selvstendigheten var verdifulle når de måtte greie seg selv og sørge for barna uten mannen eller annen tradisjonell støtte. Med Sovjets kollaps og Estlands uavhengighet har det gamle kjønnsrollemønstret dukket opp igjen som en slags reaksjon mot det forhatte sovjetsystemet som bl.a. innebar obligatorisk symbolsk likestilling mellom kjønnene.

Et gjennomgående trekk ved bidragene i boka er kvinnes sterke identifikasjon med estisk kultur, spesielt med språket og musikken. Dette ga dem styrke og motivasjon til å holde ut når situasjonen syntes håpløs og forholdene uutholdelige.

Estland har delt skjebne med Latvia og Litauen så vel som med andre land i Øst-Europa, og kan derfor stå som eksempel på hvordan en liten nasjon kan overleve mot alle odds og nabostatenes maktambisjoner. Boka er nyttig ikke bare for de som er interessert i kjønnsrollestudier, men også for de som generelt vil lære mer om estisk og østeuropisk historie.

Dette er ei bok som vi i redaksjonen for Estlands-nytt ønsker å lese grundig. Vi unner også andre den samme muligheten. Den som vil ha flere opplysninger kan kontakte professor em. Suzanne Stiver Lie, e-post: s.s.lie@ped.uio.no, tlf. +47 22 14 43 97.

Og vil du kjøpe boka, får du den i Norge i alle fall i bokhandelen på Blindern: Akademika-Blindern-SV-UVfag, e-post: sv-uvavad@akademika.no, tlf. +47 22 18 81 00, faks +47 22 85 32 13. Prisen er 298 NOK.

Anne-Marit Rudeng:

KUNST

Estisk grep om norske fjell

Estarane har alltid vore oppglødde for norsk natur. Ganske mange går med ein hemmeleg draum om å vitja landet vårt. I sommar kunne grafikaren, professor emerita **Vive Tolli** (78) ved kunstakademiet i Tallinn, fordjupa seg i fjell og fjord, stein og ur.

Skisseblokka måtte fram straks ho kom over grensa til Noreg, men naturleg nok var det turen over fjellet frå Oslo til Vestlandet som var den store opplevinga. Kystlandskapet i Haugesund-området likna heller ikkje på noko den estiske kunstnaren hadde sett før.

Heime i Tallinn igjen har Vive Tolli sete flittig ved arbeidsbordet i atelieret. Det er blitt mektige syntesar av storslått norsk natur.

Norsk-estisk forening overtok i si tid restopplaget av den første estiske boka som vart direkte sett om til norsk

og utgitt i Norge. Tittelen er *Varulven* og andre estlandske eventyr, og boka kom ut på Norsk Barneblads Forlag i 1982. Vive Tolli laga den gongen illustrasjonane som vart smugla ut av Sovjet. Foreininga fann nokre bortgøymde eksemplar av denne boka, og dei vart signerte av Vive Tolli under besøket i Noreg.

Boka er på 112 sider og inneheld 23 eventyr. Foreininga sel boka for 50 kroner pluss porto. Kontakt kasseraren for bestilling, adresse på siste side.

Vive Tolli i atelieret med ferskt bilete.

(foto: tf)

Karl J. Hansen:

TEATER

Ibsen

Norges ambassade deltok i samarbeid med Eesti Harrastusteatri Liit (Estisk Amatørteaterforbund) i eit Ibsen-prosjekt for skuleteatra. Det var eitt av mange tiltak i samband med Ibsen-året. Det ein ville oppnå, var m.a. å gjera norsk kultur kjend ute blant skuleungdommen. Prosjektet vart innleidd med eit dagsseminar for skuleteaterleiarar i januar og avslutta 13. mai med finale i Linnateater i Tallinn.

Det var sett visse reglar for framføringane: maksimum 8 personar og 15 minutt. Dei åtte gruppene som deltok i finalen, representerte skular i ulike delar av landet, og dei hadde løyst oppgåva på svært ulike måtar. Dei yngste skodespelarane var fjerdeklassingar frå Käina på øya Hiiumaa. Dei framførte med stor innleving scener frå *Peer Gynt*. Dei fleste gruppene hadde gitt seg i kast med *Et dukkehjem*, så det er nok det mest kjende, og truleg det som i problemstillingane er lettast å fatta med aktualitet den dag i dag. Mest profesjonelle

var avgangsklassa frå skule nr. 21 i hovudstaden som hadde gått inn for *Hedda Gabler*.

Gå ifrå meg! seier Peer Gynt til Ingrid i opninga av andre akt. (foto: Piret Part)

Hedda Gabler med Eilert Løvborgs manuskript. (foto: Piret Part)

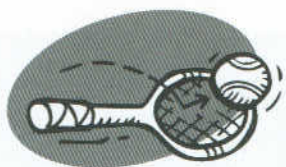
Peer Gynt i Tartu

Vanemuine teater i Tartu har i slutten av oktober premiere på balletten *Peer Gynt*. Oppsetningen høres spennende ut. Koret synger på norsk. Det samme gjør Mor Åse og Solveig, og de snakker norsk. Det blir helt sikkert en eksotisk opplevelse, enten vi er nordmenn eller estere. Forhåpentligvis mer om forestillingen i neste nummer.

Kumu blir godt besøkt

Forrige nummer av Estlands-nytt skrev om det nye kunstmuseet i Tallinn. Vi regner med at alle som har vært i Estland siden, har besøkt museet. Og de har ikke vært de eneste. F.eks. var besøkstallet i uke 32 i første del av august så høyt som 16 000. Det vil gjennomsnittlig si godt over 2 000 hver dag, og det er museet godt fornøyd med.

IDRETT

Heino Lipp (1922–2006)

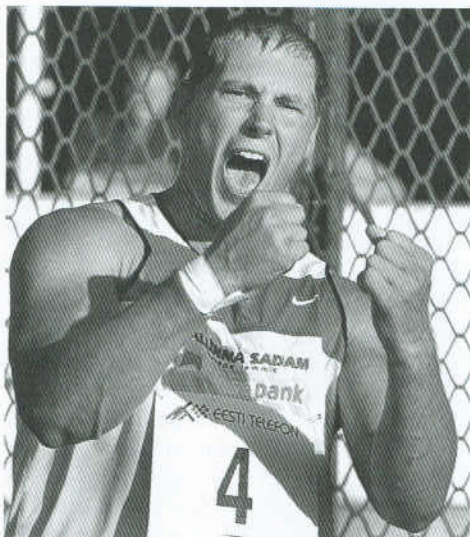
En av de største idrettsbegavelsene Estland – og kanskje verden – har sett, døde i august. Han het **Heino Lipp**, og han satte estiske og sovjetiske rekorder i fleng, også diverse europarekorder, og nesten verdensrekorder. På høyden av karrieren var han en av verdens beste i kulestøt og tikamp. Han var blant annet tolvdobbelst sovjetmester. Men Lipp oppnådde aldri et eneste internasjonalt mesterskap, for han deltok aldri i disse konkurransene. Det sørget KGB for, de ga aldri utreisettillatelse. Nærmest utenlandsrepresentasjon var han vel i 1946 da han var påmeldt til EM i Oslo. Da ble han hentet ut av flyet som allerede var startklar på rullebanen. Og en islending vant kulestøtkonkurransen. Samme dag vant Lipp en konkurranse i Moskva der han støtte en halv meter lenger.

Heino rakk å bli voksen før han ble interessert i friidrett. Han hadde gode forutsetninger for å drive idrett – 1,93 høy og treningsvillig. På idrettens område var han langt på vei selvlært. Allsidigheten gjorde tikamp til et naturlig valg. Eneste minus der var at det var så få konkurranser i tikamp. Derfor optrådte han mest som kulestøter, og kjempene kunne legge over 100 kilo i støtet.

Da Finlands president **Urho Kekkonen** i mars 1964 avla sitt berømte besøk i Sovjet-Estland, var det sovjetiske vertskapet nødt til å hente fram Lipp. Kekkonen hadde selv drevet idrett i ungdommen og visste godt om den estiske mangekjemperen. Helt

utenom programmet inviterte finnen Lipp med i saunaen. Det var vel ett av de få stedene der KGB ikke hadde vært forutseende nok til å plassere mikrofoner, så nå vet ikke lenger noen hva de to snakket om i dampen der inne.

Etter okkupasjonen deltok Estland igjen i de olympiske leker under eget flagg, første gang i Barcelona 1992. Heino Lipp som i ungdommen var snytt for så mange internasjonale triumfer, ble da valgt til flaggbærer. Den høyreiste, da sytti år gamle, kjempene med det blå-svart-hvite flagget var et flott syn i spissen for den estiske troppen. (jv)

Gerd Kanter. (foto: T. Huik/Postimees)

To EM-medaljer

Europamesterskapet i friidrett ble som vi alle vet holdt i Göteborg. Esternes verdensmester i spyd fra i fjor, **Andrus Värnik**, måtte stå over på grunn av skade. Diskoskasterne **Gerd Kanter** og **Aleksander Tammert** var derimot til stede og stakk av med sølv og bronse. Diskosøvelsen var helbaltisk med kjempene **Virgilijus Alekna** på førsteplass. Han har vært suveren vinner i alle viktige mesterskap de siste åra. Imidlertid haler Kanter etter hvert innpå og kan

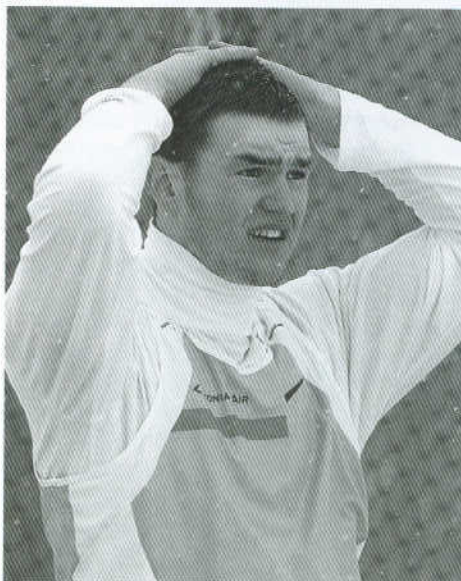
i et heldig øyeblikk snart komme til å slå litaueren. I Stuttgart i sesongens siste store konkurranse skilte bare 16 cm de to.

En snau måned etter EM satte Kanter personlig rekord i Helsingborg med 73,38 m. Det var en forbedring av personlig rekord med over tre meter, og det tredje beste resultatet i verden. Nå er det bare 80 cm igjen til verdensrekorden.

Tradisjonelt er tikamp en sterk estisk øvelse. En niendeplass til **Kristjan Rahnu** i EM var ikke det esterne hadde ventet, men de kommer sterkere tilbake, bare vent! (e-mg)

Fire estiske VM-gull

Det ser lyst ut for estisk friidrett i kommende år. Under VM for juniorer (19 år) som ble holdt i Beijing i august, tok de estiske ungdommene fire gullmedaljer. Diskoskasteren **Margus Hunt** innledet suksessen med tre verdensrekorder. Den første satte han i kvalifiseringen. I finalen stanset ikke før han i sjette kast hadde slengt den 1,75 kg tunge skiva 67,32 meter. Allerede det første finalekastet på 64,96 m ville vært nok til gull. Den iranske sølvvin-

Margus Hunt (foto: T. Huik/Postimees)

neren fikk opp et lengstekast på 63,00 m, og den tyske bronsevinneren klarte 62,17 m. Snakk om utklassing!

Kaire Leibak (18) fulgte opp med 14,43 meter i tresteg. Det er det femte beste resultatet i verden oppnådd av en junior. Hun ble med dette spranget selvsagt innehaver av den estiske voksenrekorden som hadde stått i 10 år og nå ble forbedret med 29 cm. Kaire var suveren i finalen. På de neste plassene fulgte ei kinesisk og ei bulgarsk jente med henholdsvis 13,87 og 13,75 m.

Så slo **Marek Niit** til med 20,96 sekunder på 200 m. Han er gjennom tidene den fjerde europeeren som har vunnet VM for juniorer på distansen. Det var samtidig også estisk voksenrekord. På de neste plassene fulgte en kanadier og en brite med henholdsvis 21,00 og 21,14 sekunder.

Når han først hadde reist så langt, stilte Margus Hunt opp i kulestøt også, selv om han ikke hadde trent spesielt på denne øvelsen i seinere tid. I kulefinalen forbedret han sin egen personlige rekord med 97 cm da han støtte 20,53 meter, som holdt til gull. Han er den første som har vunnet både diskoskast og kulestøt i VM for juniorer. Han ble etterfulgt av en egypter og en kineser med 20,14 og 19,97 m.

Etter dette sto lille Estland med fire gullmedaljer da mesterskapet ble avsluttet. På medaljeoversikten hadde de bare fire store nasjoner foran seg: Kenya med 6 gull, Kina med 5, USA og Russland med 4, men med noen sølv og bronse i tillegg.

Norge kunne i Beijing skilte med sølv på 100 meter hekk. Den prydet **Christina Vukicevic**, men også der var det et estisk islett. Christina har trent sammen med **Susanna Kallur** som ble europamester for Sverige i denne øvelsen. Søstera **Jenny Kallur** stilte i det samme finaleløpet. Kallur-tvillingene har det estisk klingende navnet og forfedrene fra Estland.

Ja, og en sølvmedalje i sjukamp til norske **Ida Marcussen**. Men hun har visst ikke noen estisk tilknytning? Korrigert om jeg tar feil. (e-mg)

Estlands-Amerikanen Jaan Ehlvest

Av Erik Rosendahl

Ännu för en tid sedan hade lilla Estland hela fem stormästare i schack. I dag har antalet reducerats till fyra, något som fortfarande lär vara unikt i hela världen för ett land med 1,4 milj. invånare. Det finns visserligen tio isländska stormästare, men majoriteten av dem tävlar inte längre regelbundet. Vid senaste schack-OS i Turin i våras in-kasserade för övrigt både Island och Estland 28,5 poäng. Placeringen var 45:e.

Kulaots, Kanep, Rytshagov, Shvyryjov... men ingen Ehlvest längre. Legendariske Jaan Ehlvest (f. 1962) har nämligen blivit amerikansk medborgare.

Ehlvest hör till Kasparov-generationen och det säger mycket om hans spelstyrka att han fick representera Sovjet i junior-VM i Mexiko 1981. Kasparov hade vunnit junior-

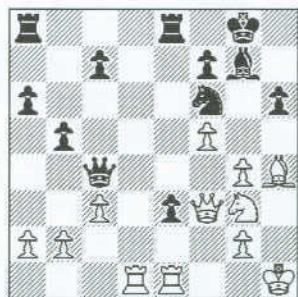
VM 1980 och esten förväntades fortsätta den sovjetiska segersviten. Han blev dock bara tvåa i Mexico City.

I slutet av 1980-talet var Ehlvest medlem i Sovjets olympiska lag som inte oväntat vann guld i Thessaloniki 1988. De övriga i laget var Kasparov, Karpov, Beljavskij, Jusupov och Ivantsjuk.

År 1988 var ett av Ehlvests många glans-år med en tredje plats i Världscupen i franska Belfort (1. Kasparov 2. Karpov) som bästa resultat. I en mycket stark turnering i Reykjavik kom han på delad delad fjärde plats (Kasparov vann som vanligt) och besegrade ex-världsmästaren Boris Spasskij i ett fint parti:

Ehlvest – Spasskij

1 e4 e5 2 Sf3 Sc6 3 Lb5 a6 4 La4 Sf6 5 0-0 d6 6 c3 Lg4 7 Te1 Le7 8 d3 0-0 9 Sbd2 Te8 10 Sf1 Lf8 11 Sg3 Ld7 12 h3 g6 13 Sh2 Lg7 14 f4 d5 15 f5 Se7 (ett nytt drag) 16 Lxd7 Dxd7 17 Df3 gxf5 18 exf5 e4 (enda draget) 19 dxe4 dxe4 20 Df2 (eller Sxe4) Sed5 21 Lg5 h6 22 Lh4 Dc6 23 Tad1 b5 (bättre var 23. –Te7) 24 Sg4 Sxg4 25 hxg4 Sf6 26 De2 Dc5+ 27 Kh1 e3 28 Df3 Dc4

Nu tar Ehlvest initiativet genom att först offra en bonde och till slut också ett torn:

29 Td4! Dxa2 30 Dc6 Sh7 31 Te4! Teb8 32 Sh5 Dxb2 33 Sxg7 Kxg7 34 Te7 Kg8 35

Jaan Ehlvest.

(foto: nationalchesscongress.com)

Txf7! Och Spasskij gav upp. 35. –Kxf7 hjälper föga: 36. Dg6+ Kf8 37. f6.

Den här förlusten var ingalunda Spasskijs mest berömda nederlag på isländsk mark. Det var ju i Reykjavik år 1972 som den ryske världsmästaren detroniserades av Bobby Fischer i "Århundradets match". Bland Spasskijs sekundanter och tränare fanns även livo Nei från Tallinn.

Vid fyllda trettio var Ehlvest, Årets idrottsman i Estland 1987 och 1989, helt enkelt en av världens starkaste spelare. På världslistan från januari 1992 var han, då han för första gången representerade det

självständiga Estland, nummer 27, medan t ex Simen Agdestein återfanns på 47:e plats och den isländske stjärnan Johan Hjartarson var nummer 60.

Ehlvest ledde också Estlands lag till en fin placering, 23:e bland 102 deltagande nationer, vid schackolympiaden i Manila 1992. Men nu får han alltså representera sitt nya hemland. En annan fråga är om det alls är realistiskt. Det finns nämligen 61 stormästare i USA, de flesta av dem emigranter från Östeuropa. Vår Jaan är för tillfället nionderankad.

Og så litt travsport

Avisa Setesdølen kunne 28. juli melda at den norske stortråvaren Prince Ideal var seld til Estland. Som det passar seg for ein prins, kjem han til å leva fyrsteleg i det nye heimlandet. Inga tråving meir for 18-åringen. I staden får han harem og blir avls-hingst for alle penga. No ventar me i spenning på dei firbeinte resultatata av dette norsk-estiske prosjektet. (kb)

Nordmenn sikrar ski-suksessen

Det er ikkje særleg breidde i estisk skisport, men toppen er skarp. Og neste sesong skal tre norske ekspertar hjelpe til med å halda estarane fremst i skisporet. Dei tre er olympisk meister **Vegard Ulvang**, smørje-eksperten **Magne Myrmo**, og sprinttrenaren **Bjørn Kristiansen**. (kb)

POSTKASSA

Avisene skreiv mykje om Lennart Meri i vår då han døydde. Det var morosamt å lesa norske framstillingar i Estlands-nytt nr. 2 for i år. Synsvinkelen er ein litt annan, men også dei norske skribentane fortalde om det nære forholdet Meri hadde til Finland. At han dikterte brev til Moskva, var ein typisk Meri-spesialitet. Etter at det 1974 første gongen lykkast for han å dra til Finland, reiste han aldri meir tilbake til Estland, dvs. Sovjet, utan ny finlandsinvitasjon i lomma. Og den hadde han vanlegvis sjølv diktert. Den måtte skrivast på ein bestemt måte for å bli godkjend i Moskva, og Meri visste på ein prikk korleis slike ting måtte formulerast.

Helsingfors, 7. juli 2006

Pertti Koivula

(Brevet er sett om frå finsk i redaksjonen.)

FILM

På barnefilmfestivalen i Tokyo 8.–13. august tok den estiske filmen *Ruudi* førsteprisen i kategorien spelefilmer. Til stades i Japan for å ta imot prisen var hovudrolle-innehavaren **Paul Oskar Soe** (8) og regissøren **Katrin Laur**.

Denne filmfestivalen i Tokyo er spesiell på den måten at barna er aktivt med i avgjerdene. Barna sit i juryen, dei er journalistar, dei arrangerer pressekonferansar, og dei intervjuar filmfolk og gjester.

Også i Estland vart det lagt merke til *Ruudi*. Filmen nådde uvanleg høge sjåartal på kinoane med 40 000. Dette er førebels ein tredjeplass blant estiske spelefilmer produserte etter okkupasjonen. Ein suveren førsteplass har framleis *Namna på marmortavla* som byggjer på ein roman av **Albert Kivikas** med handlinga lagd til 1918–20 og den estiske sjølvstendekrigen.

Kort sagt

I første halvår av 2006 vart det rekna om lag 6000 brannar i skog og mark i Estland. Finland sende brannmenn og helikopter til hjelp i det ulendte terrenget i nordaust.

Estland gjer seg klar til å bli ein del av Schengen-området og kjøper inn 98 fingeravtrykklesarar. Men Schengen blir det tidlegast i 2009.

Den sveitsiske banken UBS samanlikna 71 hovudstader og fann ut at billigast var det å bu i Kuala Lumpur, dyrast i Oslo. På plassane 49, 56 og 63 kom Tallinn, Riga og Vilnius.

Estland har 15 800 lærarar i den allmenn-dannande skulen. Av desse er 2400 menn, det vil seia 15 prosent. Gjennomsnittsalderen er 44,9 år, gjennomsnittslønna 8000 eek i månaden.

Talet på arbeidsulykker aukar i Estland. Første halvår vart det meldt om 1728. Flest ulykker var det i trelast- og treforedlingsindustrien.

Estland har no ein spesiell kulturattaché tilsett ved fem av dei europeiske ambasadane sine. Dei er stasjonerte i Paris, London, Brussel, Berlin og Moskva.

I Sirgala i Nordaust-Estland ligg ein av dei største og mest moderne sprengstoff-fabrikkane i verda. Det er dotterselskap til Orica som er den største.

Varmerekorden denne lange 2006-sommaren var 35,1 grader målt i Võru. Den høgaste temperaturen i Estland var på 35,6 grader og vart målt i Võru 11.8.1992.

Dei største laussalavisene i Estland første halvår var SL Õhtuleht, Eesti Ekspress, Postimees, Eesti Päevaleht og Maaleht.

I 2005 vart det gjort meir enn seks millionar reiser med passasjerbåtane mellom Estland og Finland, og 75 % av alle finlendarar har vore i Estland.

I Estlands fridomskrig kjempa 4000 finnar på estisk side. I vinterkrigen og framhaldet av den kjempa 3500 estarar på finsk side.

Sverige er den største utanlandske investoren i Estland. På andre plass kjem Finland. Av estisk eksport går 27 % til Finland, og derifrå kjem 20 % av importen.

Den varme sommaren fekk folk til å hoppa i vatnet. På badestrendene i Tallinn var det dagleg 10–12 tusen menneske.

I august kjøpte 2359 estarar seg ny bil. Det var ein auke i bilsalet på 59 % samanlikna med 2005. For 11 år sidan tok det eit halvt år å selja like mange bilar.

Toyota er det mest populære bilmerket i Estland. På dei neste plassane kjem Volkswagen og Honda. Men Toyota sel nesten like mykje som dei to neste til saman.

I 2005 var alkoholkonsumet i Estland 74 liter per innbyggjar. Mjølkekonsumet i same tidsrom var 64 liter per innbyggjar.

Nesten 20 % av lønnsarbeidarane i EU arbeider deltid. I Estland arbeider 7,7 % av arbeidsstokken deltid.

I 2004 var det i Estland 8 abortar per 10 levande fødslar. Fleirtalet av dei 10 000 kvinnene som årleg tek abort er ca. 30 år gamle og lever i stabile parforhold.

For første gong på 15 år var det i Estland ein månad med fleire fødslar enn dødsfall: 1341 barn kom til verda i juli, 1314 personar døyde.

Adresser og telefonnummer

Estiske fasttelefonar har sjuisifra og mobiltelefonar åttisifra nummer. Om du ringjer frå Noreg og nyttar fasttelefonnettet, tek du først 00 372. Så legg du til retningsnummer, f.eks. 6 til Tallinn og 7 til Tartu, og abonnentnummer. Eit fullstendig Tartu-nummer ser ut omtrent slik: 00 372 712 3456. Frå norsk til estisk mobiltelefon tek du først estisk prefiks +372.

Med fasttelefon frå Estland til Noreg tastar du først 00 47 og deretter abonnentnummer med åtte siffer. Med mobiltelefon startar du med +47.

Korrekt måte å gruppere estiske fasttelefonnummer på er 3+4, dvs. 449 9123, mobilnummer går som 4+4, dvs. 5656 5666.

Norsk-estisk forening tek ikkje ansvar for eventuelle feil.

Adresser i Estland:

Kgl. Norsk Ambassade (Norra saatkond),
Harju 6, EE 15054 Tallinn, tlf. 627 1000,
faks 627 1001, e-post: emb.tallinn@mfa.no.
Ambassadør frå 1.11.2005: Stein Vegard Hagen.

Nordisk ministerråds kontor

(Põhjamaade Ministrite Nõukogu Esindus),
Lai 29, EE 10133 Tallinn,
tlf. 627 3100, faks 627 3110, e-post:
info@nmr.ee, nettstad: www.nmr.ee.

Nordisk ministerråds Tartu-kontor

(Põhjamaade Ministrite Nõukogu Esinduse filiaal),
Raekoja plats 8, EE 51004 Tartu,
tlf. 742 3625, faks 744 1241,
e-post: madis@nmr.ee.

Eesti instituut, Suur-Karja 14, Postkast 3469,
EE 10140 Tallinn,
tlf. 631 4355, faks 631 4356,
e-post: einst@einst.ee. Leiar: Lore Listra.

Eesti-Norra Selts (Estisk-norsk forening),
leiar Eha Vain. Adresse, telefonnummer,
faks og e-post som for Nordisk ministerråds
kontor i Tallinn.

Tartu Norra Selts (Norsklaget i Tartu),
adresse som for Nordisk ministerråds
Tartu-kontor,

Adresser i Noreg:

Republikken Estlands ambassade, Parkv. 51 A,
0256 Oslo, tlf. 22 54 00 70, faks +47 22 54 00 71,
res.: Oscarsgt. 26 B, 0258 Oslo. Ambassadør:
Juhan Haravee, www.estemb.no

Estlands æreskonsul i Bergen, Tor Øystein Enge,
tlf. 55 21 54 00, Fortunen 1, Pb. 1124 Sentrum,
5809 Bergen, e-post, enge@stieglers.no.

Estlands æreskonsul i Trondheim, Trond Bernhard Brekke, tlf. 73 80 21 50, Schultzgata 1,
7013 Trondheim, e-post: trond.brekke@bbrekke.no

Estlands æreskonsul i Stavanger, Reidar Maaseide,
tlf. 51 63 50 00, Svanholmen 5, 4033 Forus,
e-post: malthus@malthus.no.

Estlands æreskonsul i Tromsø,
Per Trygve Kongsnes, tlf. 77 60 35 00,
Fr. Langes gt. 20, 9258 Tomso,
e-post: per.kongsnes@bedriftskompetanse.no.

Norsk-estisk forening, sjå siste side.

Estlandsforeningen i Midt-Norge.
Ann-Elin Slettahjell, Åstun, 7070 Bosberg,
tlf.: 73 95 01 25, e-post: aesletta@hotmail.com.

Stavanger estiske forening, kontakt:
kristelwinter@hotmail.com,
nettside: <http://stavangerieestiklubi.50megs.com/>
Foreningen Norden, Harbitzalleen 24, 0275 Oslo,
tlf 22 51 67 60. foreningen@norden.no

Norsk-estisk forening på nettet: <http://www.norsk-estisk.org>

Ajourføring blir utført av Kari Helene Partapuoli
som har adresse: parta@post.tele.dk
Send e-postadressen din til Kari Helene Partapuoli,
så får du rask medlemsinformasjon.

Estiskkursene i gang igjen

Tekst: Turid Farbrege, foto: Else-Jannike Kuum

Estiskundervisningen begynte høsten 2005 som et samarbeid mellom Foreningen Norden og Norsk-estisk forening. Den ble fulgt opp på nyåret med videregående kurs. Etter dette var deltakerne fortsatt sultne på mer, så **Tiiu Vilu** ble kontaktet og sa ja til å overta som lærer for gruppen nå i høst. Tiiu holdt estiskkurs for nordmenn allerede i 1992. Det ble holdt på Ski, og pådriver den gangen var tidligere skolesjef, **Ivar Otto Iversen**.

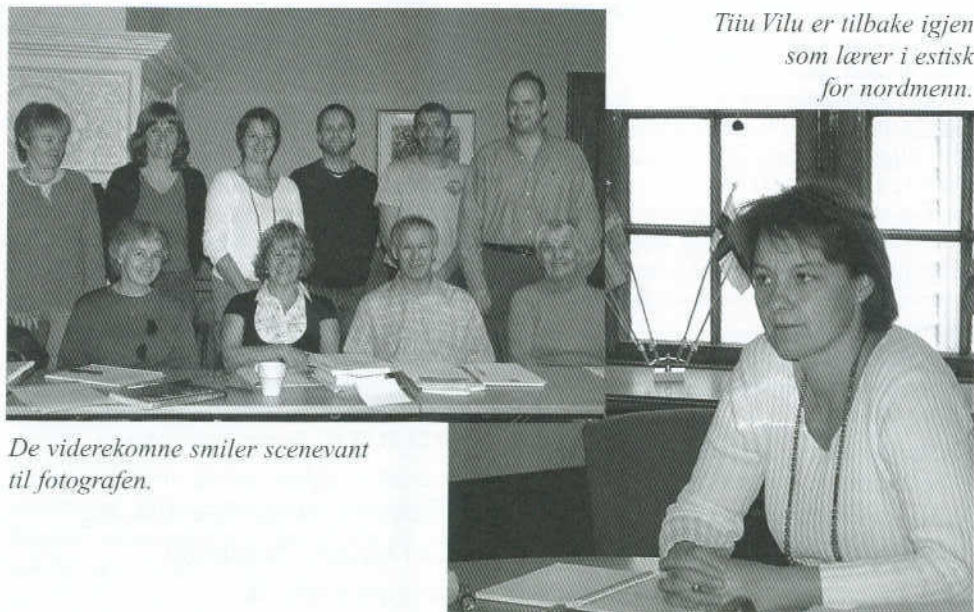
Nybegynnerne blir ikke forsømt de heller. I september ble det også satt i gang en gruppe for dem, her med **Tor Tveite** som lærer.

De som er interessert i estiskkurs i Oslo bør holde kontakt med **Eira Bjørvik** i Foreningen Norden på eira@norden.no, tlf.

Noen av deltakerne i nybegynnergruppen med lærer Tor Tveite stående bak.

22 51 67 60, eller **Else-Jannike Kuum** i Norsk-estisk forening på tlf. 22 50 63 86 (kveldstid).

Tiiu Vilu er tilbake igjen som lærer i estisk for nordmenn.

De viderekomne smiler scenevant til fotografen.

Les mer om det estiske språket på foreningens hjemmesider:
www.norsk-estisk.org/laer_estisk/estisk_spraak.htm

Estisk aften, se side 3

Årets estlandsvenn

På årsmøtet hedrer Norsk-estisk forening en person som har gjort seg positivt bemerket i norsk-estisk sammenheng.

De fleste som hittil har fått hederstittlen Årets estlandsvenn, har gjort en innsats på det humanitære området og hjulpet foreldreløse barn, fattige og nødlidende. Styret vil minne om at tittelen også kan bli gitt på annet grunnlag, og vil spesielt peke på hvor viktig det er å bygge kulturelle kontakter.

Dette er en oppfordring til leserne om å sende inn forslag til Årets estlandsvenn. Forslaget må være begrunnet og forslagsstilleren kan bli bedt om å gi utfyllende informasjon. Forslag må være hos styret i god tid før årsmøtet, det vil i praksis si før midten av februar.

Ta gjerne kontakt med styret om du ønsker mer informasjon. Adresser og telefonnummer til styret finner du på siste side.

Årsmøtet i Norsk-estisk forening

blir avviklet i løpet av mars 2007. Forslag fra medlemmene må være styret i hende innen 20. januar. Innkalling med dagsorden blir sendt ut 3 uker før årsmøtet.

Kontingenter for Norsk-estisk forening

Hovedmedlem kr 250,-

Pensjonister og studenter kr 150,-

Familiemedlemmer kr 75,-

Bedrifter, kommuner, foreninger kr 500,-

Med medlemskap støtter du foreningens arbeid og du mottar tidsskriftet Estlands-nytt som kommer ut med 3-4 nummer per år.

Innbetalinger til NEF postgirokonto: 0540 084 5486. Forespørsler om medlemskap rettes til kasserer Svein Huseby, se siste side.

Estisk-norsk blandet kor

Sangglade bes kontakte Kersti Kelder
tlf. 63 87 22 37,
e-post: kersti.kelder@mail.ee

Kohvikuõhtu

Iga kuu esimesel kolmapäeval
kell 18.00 on Eesti Seltsi kohvikuõhtu
Café Onkel Donaldis, Universitetsgt. 26,
0162 Oslo
e-mail: estselts@start.no

Ikkje langt frå Narva i Nordaust-Estland, ligg det tre høgdedrag som ber namnet Sinimäed. Her vart nokre av dei blodigaste slaga under andre verdskrigen utkjempa. Sovjetarmeen leid dei største tapa, men alt i alt fall det om lag 200 000 soldatar av ulike nasjonalitetar – også norske frontkjemparar. Tekst og foto ved Øyvind Rangøy.

Norske frontkjemparar i Estland

I 1944 vart det stadig klarare at krigen nærma seg ein slutt. Estland hadde alt sett to okkupasjonar, først sovjetisk frå 1940 og deretter tysk frå 1941. Særleg under den første, sovjetiske okkupasjonen hadde folket opplevd terror dei ikkje kunne gløyme. Likevel var landet så langt spare for store slag. Det estiske folket var ikkje særskilt glad i den tyske okkupasjonsmakta, men samarbeid med tyskarane

verka for dei fleste betre enn den Stalin-terroren dei hadde friskt i minnet. Dessutan trudde dei at den einaste måten ein kunne vone å vinne tilbake sjølvstendet på, var å halde sovjetarmeen frå livet. Difor støtta òg motstandsørsla under leiing av **Jüri Uluots** (1890–1945) den generelle mobiliseringa som vart utlyst av leiaren for det estiske sjølvstyret, **Hjalmar Mäe** (1901–1978).

→ side 32

Minneplater for falne nordmenn ved Sinimäed.

Norsk-estisk forening (Norra-Eesti Ühing)

Nettsted: <http://www.norsk-estisk.org>

Leder: **Else-Jannike Kuum**, Vækero terrasse 10 B, 0282 Oslo, tlf. 22 50 63 86. Henvendelser om medlemskap til kasserer **Svein Huseby**, Dønsvivn. 70 c, 1346 Gjettum, tlf. 67 54 38 82, e-post: s.huseby@frisurf.no.

NEF postgirokonto 0540 084 5486.